

Σεμινάριο κατάρτισης των μελών της ΕΛΟΤ/ΤΕ22
στην ορολογική εργασία και στην τυποποίηση

Αθήνα, 4 Ιουνίου 2018

Επισκόπηση και άσκηση στα βασικά της Ορολογίας

Εισηγητής: **Κώστας Βαλεοντής**

Εισαγωγή

Στο παρόν πόνημα γίνεται μια επισκόπηση βασικών εννοιών και αρχών από το θεματικό πεδίο της Ορολογίας και ακολουθεί η παρουσίαση μιας σειράς ασκήσεων με τις λύσεις τους. Η λεπτομερής κάλυψη όλων των θεμάτων που τίγονται δεν είναι δυνατή εντός του περιορισμένου χρόνου ενός σύντομου σεμιναρίου, όταν ήδη τα θέματα αυτά έχουν αποτελέσει ύλη ενός εξαμηνιαίου μεταπτυχιακού μαθήματος στο Διεπιστημονικό-Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τεχνολογισσία». Η πλήρης κάλυψη όλων των σχετικών θεμάτων μπορεί να γίνει με μελέτη των πηγών που ακολουθούν.

- ΕΛΟΤ 402:2010 *Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι*
- ΕΛΟΤ 561-1:2006 *Ορολογική εργασία – Λεξιλόγιο – Μέρος 1: Θεωρία και εφαρμογή*
- ΕΛΟΤ 1455:2017 *Σχηματισμός ελληνικών αρκτικολέξων και ακρωνύμων*
- Κ. Βαλεοντής, Π. Κριμπάς, 2014, *Νομική γλώσσα, νομική ορολογία – Θεωρία και πράξη*

Στο **Κεφάλαιο Α**, λοιπόν, δίνονται αριθμημένα **62 βασικά «γνώσματα»¹** από το πεδίο της Ορολογίας: 62 αντικείμενα, από τη θεωρία και πράξη της Ορολογίας, που «είναι δυνατόν να γνωσθούν» Πρόκειται για στοιχεία από τη θεωρία και πράξη της Ορολογίας η γνώση των οποίων απαιτείται για – και εμπεδώνεται με – την επίλυση των ασκήσεων. Επέλεξα τον όρο «γνώσματα» και όχι «γνώσεις», αφενός διότι με τον όρο αυτό δηλώνεται η δυνατότητα να γνωσθούν τα στοιχεία αυτά και να γίνουν γνώση (και όχι ότι αυτά είναι ήδη κατακτημένη γνώση από τον αναγνώστη) και αφετέρου διότι ήθελα να είναι σαφώς αριθμησίμα, ώστε κατά την επίλυση των ασκήσεων να γίνεται αριθμητική αναφορά σε αυτά. Στο κεφάλαιο αυτό δίνονται, στη συνέχεια, βασικά στοιχεία από το πρότυπο ΕΛΟΤ 402:2010, τα οποία αφορούν τις **αρχές σχηματισμού όρων** κατά ISO και τους **μηχανισμούς σχηματισμού ελληνικών όρων**, όπως αυτές και αυτοί έχουν παρουσιαστεί σε δύο άρθρα που δημοσιεύτηκαν στα φύλλα αρ.102 και αρ.103 του Ορογράμματος, και ο Αναλογικός Κανόνας, όπως αυτός έχει παρουσιαστεί στο φύλλο αρ.106 του Ορογράμματος.

Στο **Κεφάλαιο Β** δίνονται 16 ασκήσεις με τις λύσεις τους. Μετά την εκφώνηση κάθε άσκησης αναγράφεται σε ποια από τα αριθμημένα γνώσματα αυτή αντιστοιχεί, ώστε να μπορεί ο αναγνώστης να ανατρέξει σε αυτά και να τα συμβουλευτεί.

Η διεξαγωγή της παρουσίασης θα γίνει ως εξής:

- 2–3 μέρες πριν από την παρουσίαση θα σταλεί το παρόν κείμενο σε όλα τα μέλη της ΤΕ22 και της ΤΕ21 που πρόκειται να συμμετάσχουν, ώστε να διαβάσουν το κεφάλαιο Α και να φέρουν **οπωσδήποτε** μαζί τους όλο το κείμενο, είτε εκτυπωμένο είτε σε φορητό υπολογιστή, σε ταμπλέτα ή σε κινητό.
- Ο διαθέσιμος χρόνος θα χωριστεί σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος θα συζητηθούν ερωτήσεις ή απορίες που έχουν προκύψει από την ανάγνωση-μελέτη των 62 αριθμημένων γνωσμάτων. Στο δεύτερο μέρος του διαθέσιμου χρόνου θα συζητηθούν οι ασκήσεις με τις λύσεις τους.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ! **Όποιος και όποια επιθυμεί, για εξάσκηση, μπορεί να κάνει ένα ηλεκτρονικό αντίγραφο του παρόντος στο οποίο να «σβήσει» όλες τις απαντήσεις των ασκήσεων (στις τικουάζ περιοχές του κειμένου) και να δώσει ο/η ίδιος/-α απαντήσεις.**

¹ **γνώσμα** = στοιχείο/αντικείμενο που δύναται να γνωσθεί (εδώ όροι, ορισμοί, σημειώσεις, επισημάνσεις, ...)

A. 62 βασικά γνώσματα από το πεδίο της Ορολογίας

1. **αντικείμενο**: κάθε τι που αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις ή συλλαμβάνουμε με τον νου σε δεδομένη στιγμή
2. **χαρακτηριστικό**: νοητική αφαίρεση ιδιότητας ενός *αντικείμενου* ή κοινής ιδιότητας ομάδας αντικειμένων
3. **έννοια**: μονάδα γνώσης που δημιουργείται από έναν μοναδικό συνδυασμό *χαρακτηριστικών*
4. **πλάτος**: το σύνολο όλων των *αντικειμένων* που αντιπροσωπεύει η *έννοια*
5. **βάθος**: σύνολο *χαρακτηριστικών* που συνιστούν την *έννοια*
6. **τύπος χαρακτηριστικού**: κατηγορία *χαρακτηριστικού* που εξυπηρετεί ως κριτήριο υποδιαίρεσης των *εννοιών*
7. **ουσιώδες χαρακτηριστικό**: *χαρακτηριστικό* που είναι απαραίτητο για την κατανόηση μιας *έννοιας*
8. **κοινό χαρακτηριστικό**: *χαρακτηριστικό* που χρησιμοποιείται για να καθοριστεί αν ένα *αντικείμενο* ανήκει στο *πλάτος* μιας *έννοιας*
9. **διακριτικό χαρακτηριστικό**: *ουσιώδες χαρακτηριστικό* που χρησιμοποιείται για να διακρίνεται μια *έννοια* από άλλες έννοιες που σχετίζονται με αυτήν
10. Προσθήκη *διακριτικών χαρακτηριστικών* στο *βάθος* → μείωση του αριθμού των *αντικειμένων* στο *πλάτος*
11. Βάσει των *κοινών χαρακτηριστικών* εντάσσονται *αντικείμενα* στο *πλάτος* της ίδιας *έννοιας*, ενώ βάσει των *διακριτικών χαρακτηριστικών* εντάσσονται *αντικείμενα* στα *πλάτη* διαφορετικών *εννοιών*
12. **ατομική έννοια**: έννοια που έχει *πλάτος* με ένα μόνο *αντικείμενο*. Οι ατομικές έννοιες παριστάνονται λεκτικά με *ονόματα*
13. **γενική έννοια**: έννοια που έχει *πλάτος* με περισσότερα από ένα *αντικείμενα*. Οι γενικές έννοιες παριστάνονται λεκτικά με *όρους*
14. **ιεραρχική σχέση**: σχέση μεταξύ δύο *εννοιών* **A – B** λόγω της οποίας η A ανήκει σε υψηλότερη στάθμη και η B σε χαμηλότερη στάθμη. **A: υπερτασόμενη έννοια, B: υποτασόμενη έννοια**. Δύο υποτασόμενες έννοιες **B1, B2** κάτω από την ίδια υπερτασόμενη **A**, με το **ίδιο** κριτήριο υποδιαίρεσης είναι: **παρατασόμενες έννοιες**.
15. Κύριες **ιεραρχικές σχέσεις** μεταξύ των *εννοιών* **A – B**: η **ειδογονική σχέση** (σχέση *γένους – είδους*) και η **μεριστική σχέση** (σχέση *όλου – μέρους*).
16. Στην **ειδογονική σχέση**: **A: γένια έννοια, γένος, B: είδια έννοια, είδος**. *Βάθος της B = βάθος της A + διακριτικό/-ά χαρακτηριστικό/-ά*
17. Στη **μεριστική σχέση**: **A: ολομερής έννοια, το όλον, B: επιμερής έννοια, το μέρος**
18. **συσχετική σχέση**: κάθε σχέση *μη ιεραρχική*
19. **ακολουθιακή σχέση**: *συσχετική σχέση* που βασίζεται σε χωρική, χρονική ή άλλη γεινίαση και διαδοχή
20. Ακολουθιακές σχέσεις: **χωρική σχέση** (σχετική θέση στον χώρο), **χρονική σχέση** (συμβάντα στον χρόνο), **αιτιακή σχέση** (σχέση αιτίου – αποτελέσματος (αιτιατού)).
21. **πεδίο εννοιών**: αδόμητο² σύνολο θεματικά σχετιζόμενων *εννοιών*
22. **σύστημα εννοιών**: σύνολο *εννοιών* δομημένο σύμφωνα με τις μεταξύ τους σχέσεις
23. **τύποι συστημάτων εννοιών**: *ειδογονικό, μεριστικό, συσχετικό, μεικτό*
24. **ειδογονικό σύστημα εννοιών**: σ' αυτό όλες οι σχέσεις σε μια κατακόρυφη σειρά *εννοιών* είναι *ειδογονικές*
25. **μεριστικό σύστημα εννοιών**: σ' αυτό όλες οι σχέσεις σε μια κατακόρυφη σειρά *εννοιών* είναι *μεριστικές*
26. **συσχετικό σύστημα εννοιών**: σ' αυτό όλες οι σχέσεις μεταξύ των *εννοιών* του *συσχετικές*
27. **μεικτό σύστημα εννοιών**: σ' αυτό χρησιμοποιούνται όλα τα είδη *σχέσεων* μεταξύ των *εννοιών*
28. **παράσταση** μιας νοητής οντότητας: απόδοση/παρουσίαση/αντιπροσώπευση της οντότητας με *αισθητά μέσα* (λεκτικά, συμβολικά, γραφικά ή άλλα)
29. **εννοιοδιάγραμμα**: γραφική παράσταση *συστήματος εννοιών* (*ειδογονική σχέση* → *δενδροδιάγραμμα*, *μεριστική σχέση* → *κτενοδιάγραμμα*, *συσχετική σχέση* → *βελοδιάγραμμα*)

² χωρίς δομή = χωρίς οργάνωση

30. **ορισμός και κατασήμανση:** δύο παραστάσεις της έννοιας στην επικοινωνία
31. **ορισμός:** περιγραφική παράσταση της έννοιας (περιγραφική δήλωση: γραπτή, προφορική ή άλλη)
32. **εντατικός ορισμός:** ορισμός που περιγράφει το βάθος της έννοιας (δίνοντας την υπερτασόμενη έννοια και το/τα διακριτικό/-ά χαρακτηριστικό/-ά)
33. **εκτατικός ορισμός:** ορισμός που απαριθμεί όλες τις υποτασόμενες έννοιες με ένα κριτήριο υποδιαίρεσης
34. **κατασήμανση:** συμβατική παράσταση της έννοιας (λεκτική, συμβολική ή άλλη)
35. **λεκτική κατασήμανση μιας έννοιας:** κατασήμανση της έννοιας με λέξη ή λέξεις
36. **όρος:** λεκτική κατασήμανση γενικής έννοιας
37. **όνομα:** λεκτική κατασήμανση ατομικής έννοιας
38. **σύμβολο:** είδος μη λεκτικής κατασήμανσης
39. **απλός όρος / απλό όνομα:** περιλαμβάνει μόνο μία ρίζα
40. **σύμπλοκος όρος / σύμπλοκο όνομα:** περιλαμβάνει περισσότερες από μία ρίζες
41. **σύμμιγμα:** όρος που παράγεται με σύντμηση και συνδυασμό χωριστών όρων
42. **σύνθετο όνομα:** σύμπλοκο όνομα ή σύμμιγμα που κατασημαίνει ατομική έννοια
43. **σύνθετος όρος:** σύμπλοκος όρος ή σύμμιγμα που κατασημαίνει γενική έννοια
44. **συντομομορφή:** σχηματίζεται με *συντόμηση* της πλήρους μορφής μιας κατασήμανσης, είτε ανεξάρτητα από αυτήν, ως συνώνυμό της (**εξηρημένη συντομομορφή, ανεξάρτητη συντομομορφή**)
45. **αρκτικόλεξο:** προφέρεται με τα ονόματα των αρχικών γραμμάτων χωριστά (π.χ. ΙΧ)
46. **ακρώνυμο:** προφέρεται συλλαβικά (π.χ. ΤΕΕ, ΕΛΕΤΟ)
47. **συνοπτική μορφή:** *συντομομορφή* που περιλαμβάνει λιγότερες λέξεις από την πλήρη μορφή
48. **συνώνυμα:** όροι (ή ονόματα) που παριστάνουν την ίδια έννοια σε μία γλώσσα
49. **ισοδύναμα:** κατασημάνσεις που παριστάνουν την ίδια έννοια σε διαφορετικές γλώσσες
50. **μονώνυμη έννοια:** έννοια που έχει μία μόνο κατασήμανση σε μια γλώσσα
51. **ομώνυμη έννοια:** έννοια που έχει την ίδια κατασήμανση σε μια γλώσσα με άλλη έννοια άσχετη προς την πρώτη
52. **μονόσημο:** κατασήμανση που παριστάνει μόνο μία έννοια σε μια γλώσσα
53. **πολύσημο:** κατασήμανση που παριστάνει δύο ή περισσότερες έννοιες με ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά
54. **αρχές σχηματισμού όρων (κατά ISO):** διαφάνεια, συνέπεια, γλωσσική καταλληλότητα, γλωσσική οικονομία, παραγωγικότητα και συνθετικότητα, γλωσσική ορθότητα, γλωσσική εντοπιότητα
55. **μηχανισμοί σχηματισμού όρων (κατά ISO):** δημιουργία νέων μορφών, χρήση υπαρχουσών μορφών, διαγλωσσικός δανεισμός
56. **μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων:** δημιουργία νέων μορφών (παραγωγή, σύνθεση, συντόμηση), χρήση υπαρχουσών μορφών (μετατροπή, οροποίηση, διαθεματικός δανεισμός, σημασιολογική μεταφορά), διαγλωσσικός δανεισμός (άμεσος δανεισμός, μεταφραστικός δανεισμός)
57. **Αναλογικός Κανόνας:** να εξετάζεται κατά προτεραιότητα η εφαρμογή στη γλώσσα στόχου μηχανισμού σχηματισμού όρου **ανάλογου** του μηχανισμού σχηματισμού της γλώσσας πηγής
58. **οροσυνθετικό:** μέρος του όρου που είτε από μόνο του αποτελεί όρο ή υποδηλώνει χαρακτηριστικό
59. **ορολογική ανάλυση:** ανάλυση ενός όρου στα οροσυνθετικά του
60. **άμεσα συνθετικά:** τα δύο οροσυνθετικά ενός σύμπλοκου όρου που προκύπτουν κατά την πρώτη φάση ορολογικής ανάλυσης του όρου: προσδιοριζόμενο συνθετικό, προσδιορίζον (ή προσδιοριστικό) συνθετικό
61. **προσδιοριζόμενο συνθετικό:** το άμεσο συνθετικό που εκφράζει ένα γένος της έννοιας που υποδηλώνει ο σύμπλοκος όρος
62. **προσδιορίζον συνθετικό ή προσδιοριστικό συνθετικό:** το άμεσο συνθετικό που εκφράζει διακριτικό χαρακτηριστικό που μετατρέπει το προσδιοριζόμενο συνθετικό από γένος σε είδος.

Οι διεθνώς τυποποιημένες διαγλωσσικές «αρχές σχηματισμού όρων» (κατά ISO)

Το συλλογικό μέλος της ΕΛΕΤΟ, η Τεχνική Επιτροπή **ΕΛΟΤ-ΤΕΕ/ΤΕ21** «Αρχές της Ορολογίας», έχει ολοκληρώσει και παραδώσει στον ΕΛΟΤ, για έκδοση, το πρότυπο **ΕΛΟΤ 402** «Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι». Το πρότυπο αυτό αποτελεί μεταφορά του Διεθνούς Προτύπου **ISO 704:2000** “Terminology work – Principles and methods”, κατάλληλα προσαρμοσμένη ώστε να εφαρμόζεται στην ελληνική γλώσσα.

Το Ελληνικό Πρότυπο **ΕΛΟΤ 402³**, μαζί με τα Ελληνικά Πρότυπα **ΕΛΟΤ 561-1** «Ορολογική εργασία – Λεξιλόγιο – Μέρος 1: Θεωρία και εφαρμογή» και **ΕΛΟΤ 561-2⁴** «Ορολογική εργασία – Λεξιλόγιο – Μέρος 2: Πληροφορικές εφαρμογές» αποτελούν τα **θεμελιώδη τυποποιητικά έγγραφα** που καλύπτουν τις **έννοιες**, τους **όρους** και τις **αρχές** και **μεθόδους** της Ορολογίας, προσαρμοσμένα στην ελληνική γλώσσα και για την ελληνική γλώσσα.

Ένα από τα πιο σημαντικά κεφάλαια του προτύπου **ΕΛΟΤ 402** είναι οι **Αρχές σχηματισμού όρων**. Οι αρχές αυτές έχουν διαγλωσσικό χαρακτήρα και έχουν διατυπωθεί από τον ISO και εφαρμόζονται τόσο κατά τη δημιουργία νέων όρων όσο και κατά την επιλογή του πλέον κατάλληλου μεταξύ δύο ή περισσότερων συνωνύμων όρων. Οι αρχές αυτές είναι επτά και μεταφέρονται στο ΕΛΟΤ 402 ως εξής (η σειρά αναγραφής δεν έχει αξιολογική σημασία):

- **Διαφάνεια** (transparency)
- **Συνέπεια** (consistency)
- **(Γλωσσική) Καταλληλότητα** (appropriateness)
- **(Γλωσσική) Οικονομία** (linguistic economy)
- **Παραγωγικότητα (και συνθετικότητα)** (derivability and compoundability)
- **(Γλωσσική) Ορθότητα** (linguistic correctness)
- **(Γλωσσική) Εντοπιότητα** (preference for native language)

Για λόγους οικονομίας, στα παρακάτω θα χρησιμοποιούμε τις μονολεκτικές αποδόσεις, με παράλειψη του μέρους που βρίσκεται σε παρένθεση: **Διαφάνεια, Συνέπεια, Καταλληλότητα, Οικονομία, Παραγωγικότητα, Ορθότητα, Εντοπιότητα⁵**.

Ο **διαφανής** όρος αφήνει – από τη μορφή του – να **δια-φανεί** (να **διακριθεί**, να **ξεχωρίσει**), έστω και μερικώς, η έννοια την οποία αυτός κατασπαίνει, χωρίς κανέναν ορισμό. Δηλαδή η **μορφολογία** του όρου αποκαλύπτει, ως ένα βαθμό, την **έννοια**. Η διαφάνεια ενός όρου εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά της έννοιας που χρησιμοποιούνται στον σχηματισμό του όρου. Στα ζεύγη συνωνύμων που ακολουθούν, το πρώτο μέλος συμφωνεί με την αρχή της Διαφάνειας, ενώ το δεύτερο όχι.

Συμφωνεί με την αρχή της Διαφάνειας	Δεν συμφωνεί με την αρχή της Διαφάνειας
μεσογειακή αναιμία	νόσος του Κούλεϊ
Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης	ΚΠΣ⁶

Το **σύστημα εννοιών** ενός θεματικού πεδίου δεν αποδίδεται με μια αυθαίρετη και τυχαία συλλογή όρων, αλλά με ένα **σύστημα όρων**. Κάθε νεοδημιουργούμενος όρος οφείλει να εντάσσεται στο σύστημα αυτό και να είναι **συνεπής** με αυτό· π.χ. νέα **είδη** ή **μέρη** θα οροδοτούνται με τρόπο ανάλογο προς τα υπάρχοντα είδη ή μέρη, εφόσον ενδείκνυται τέτοια αναλογία. Στα ζεύγη συνωνύμων που ακολουθούν, το πρώτο μέλος συμφωνεί με την αρχή της Συνέπειας, ενώ το δεύτερο όχι.

Συμφωνεί με την αρχή της Συνέπειας	Δεν συμφωνεί με την αρχή της Συνέπειας
θερμική ενέργεια⁷	θερμότητα
υπεροξειδίο του υδρογόνου	οξυζεν⁸

³ **ΕΛΟΤ 561-1**: Ισοδύναμο του Διεθνούς Προτύπου ISO 1087-1:2000

⁴ **ΕΛΟΤ 561-2**: Ισοδύναμο του Διεθνούς Προτύπου ISO 1087-2:2000

⁵ Ένας μνημονικός συμβολισμός όλων των αρχών με τη σειρά που έχουν αναγραφεί στο πρότυπο μπορεί να είναι το «ακρώνυμο»: **ΔΙΣΚΟΠΟΡΕ**.

⁶ Τα **αρκτικόλεξα** και **ακρώνυμα** είναι από τους πλέον **αδιαφανείς** όρους

⁷ Κάθε είδος ενέργειας εκφράζεται με τον όρο **Χ ενέργεια**, όπου **Χ** επίθετο που προσδιορίζει το είδος της **ενέργειας** (ενώ ο όρος **θερμότητα** αποτελεί οροποίηση του κοινού όρου **θερμότητα = ζεστασιά**)

⁸ Γενικά, τα ειδικά ονόματα των χημικών ενώσεων που δεν συμφωνούν με την χημική ονοματολογία δεν πληρούν την αρχή της Συνέπειας.

Τα σημασιολογικά σχήματα που ακολουθούνται για τον σχηματισμό των όρων πρέπει να είναι **οικεία** και **καθιερωμένα** μέσα στη **γλωσσική κοινότητα** στην οποία απευθύνονται. Η ανατροπή στη χρήση τέτοιων σχημάτων συντελεί στον σχηματισμό όρων που προκαλούν σύγχυση. Για παράδειγμα, στις **οικογένειες λέξεων** η παραβίαση των **μεταξύ των συγγενών σχέσεων**, όπως π.χ. με τη λανθασμένη χρήση παραγωγικών καταλήξεων ή συνθετικών, οδηγεί σε ακατάλληλους όρους. Στα ζεύγη συνωνύμων που ακολουθούν, το πρώτο μέλος συμφωνεί με την αρχή της **Καταλληλότητας**, ενώ το δεύτερο όχι.

Συμφωνεί με την αρχή της Καταλληλότητας	Δεν συμφωνεί με την αρχή της Καταλληλότητας
αερόφερτος ήχος⁹	αερογενής ήχος
σεισμογόνος περιοχή¹⁰	σεισμογενής περιοχή

Η αρχή της **γλωσσικής Οικονομίας** απαιτεί ο όρος να είναι όσο το δυνατόν πιο **συνοπτικός**. Ένας γλωσσικός μηχανισμός που οδηγεί σε σύντομους όρους είναι η **μονολέκτηση** με αξιοποίηση των λειτουργιών της **παραγωγής** και της **σύνθεσης**. Στην τελευταία εντάσσεται και η **σύμμιξη**. Άλλος μηχανισμός είναι η **συνεκδοχική επέκταση**. Στα ζεύγη συνωνύμων που ακολουθούν, το πρώτο μέλος συμφωνεί με την αρχή της **Οικονομίας**, ενώ το δεύτερο όχι.

Συμφωνεί με την αρχή της Οικονομίας	Δεν συμφωνεί με την αρχή της Οικονομίας
δυσίο¹¹ (σύμμιξη)	δυσιακό ψηφίο
κινητή τηλεφωνία (συνεκδοχική επέκταση)	τηλεφωνία με κινητά τηλέφωνα

Η αρχή της **Παραγωγικότητας και Συνθετικότητας** απαιτεί να προτιμώνται σχηματισμοί όρων που ευνοούν την περαιτέρω **παραγωγή** και **σύνθεση** για τη δημιουργία άλλων **όρων** της ίδιας **οικογένειας** **όρων**: δηλαδή σχηματισμοί που ευνοούν τη δημιουργία **παραγώνων** και **συνθέτων**, σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής και σύνθεσης της ελληνικής γλώσσας. Στα ζεύγη συνωνύμων που ακολουθούν, το πρώτο μέλος συμφωνεί με την αρχή της **Παραγωγικότητας**, ενώ το δεύτερο όχι.

Συμφωνεί με την αρχή της Παραγωγικότητας	Δεν συμφωνεί με την αρχή της Παραγωγικότητας
δυσίο¹²	δυσιακό ψηφίο
πλινθίο¹³	ολοκληρωμένο κύκλωμα

Η αρχή της **γλωσσικής Ορθότητας** απαιτεί να προτιμώνται σχηματισμοί όρων που συμμορφώνονται με τα **μορφολογικά, μορφοσυντακτικά** και **φωνολογικά** πρότυπα της αντίστοιχης γλώσσας. Στα ζεύγη συνωνύμων που ακολουθούν, το πρώτο μέλος συμφωνεί με την αρχή της **Ορθότητας**, ενώ το δεύτερο όχι.

Συμφωνεί με την αρχή της Ορθότητας	Δεν συμφωνεί με την αρχή της Ορθότητας
αντικειμενοστρεφής¹⁴	αντικειμενοστραφής
μετάψυξη¹⁵	μεταψύξη

Η αρχή της **γλωσσικής Εντοπιότητας** απαιτεί ότι: ακόμα και αν ο άμεσος δανεισμός από άλλες γλώσσες είναι αποδεκτή μορφή δημιουργίας όρων, θα πρέπει, έναντι των **άμεσων δανείων**, να **δίνεται προτεραιότητα στη γλώσσα του τόπου** όπου θα χρησιμοποιηθεί ο όρος, εν προκειμένω στην ελληνική γλώσσα. Στις τριάδες των συνωνύμων που ακολουθούν, το πρώτο μέλος συμφωνεί με την αρχή της **Εντοπιότητας**, ενώ τα άλλα δύο όχι.

⁹ Ελληνικός ισοδύναμος όρος του αγγλικού **airborne sound**

¹⁰ Πρόκειται για περιοχή που παράγει σεισμούς (-γόνος) και δεν παράγεται από σεισμούς (-γενής)

¹¹ Ελληνικός ισοδύναμος όρος του αγγλικού όρου πληροφορικής **bit**

¹² Παράγωγα και σύνθετα του **δυσίου**: **δυσιακό, οκταδύφιος, δυσιοστρεφής, δυσιορρυθμός, δυσιφδόν, ...**

¹³ Παράγωγα και σύνθετα του **πλινθίου**: **πλινθιακός, πλινθιοσύνολο, πολυπλινθίο, πολυπλινθιος, παλυπλινθιακός, ...**

¹⁴ Τα σύνθετα επίθετα με δεύτερο συνθετικό το ρήμα **στρέφω** που υπάρχουν ήδη στην ελληνική γλώσσα λήγουν σε - **στρεφής** (**εσωστρεφής, εξωστρεφής**) και όχι σε -**στραφής**.

¹⁵ τα σύνθετα ουσιαστικά με δεύτερο συνθετικό αρχαίο παροξύτονο τριτόκλιτο σε -**ις** (γενική: -**εως**), όπως **ψύξις – ψύξεως**, ανεβάζουν τον τόνο στην προπαραλήγουσα (υπήρχαν ήδη τα κατάψυξις > **κατάψυξη**, απόψυξις > **απόψυξη**). Επομένως, κάθε νέο σύνθετο που θα δημιουργούμε πρέπει να ακολουθεί τον ίδιο τονισμό.

Συμφωνεί με την αρχή της Εντοπιότητας	Δεν συμφωνούν με την αρχή της Εντοπιότητας
εκτυπωτής	πρίντερ, printer
μορφότυπο	φορμάτ, format

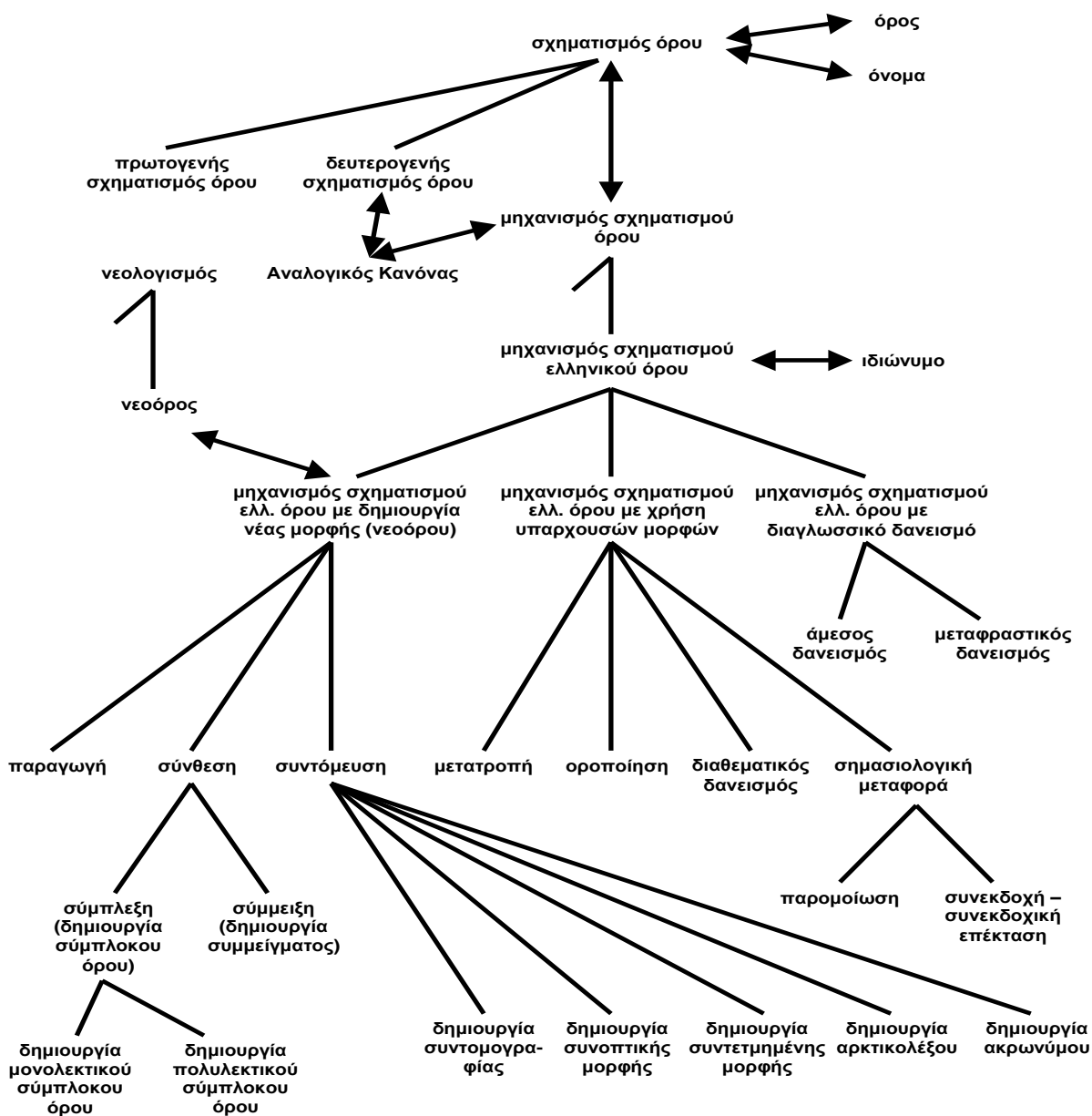
Είναι φανερό ότι κάποιες από τις «αρχές» είναι αντικρουόμενες μεταξύ τους (όπως π.χ. οι αρχές της Διαφάνειας και της Οικονομίας) και πρέπει κανένας να αποφασίσει ποια θα προτιμήσει για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Γενικά, όμως, με όσο περισσότερες από αυτές τις αρχές συμφωνεί ένας όρος τόσο πιο εύστοχος είναι ο όρος.

Παρ' όλο που στο πρότυπο (τόσο στο Διεθνές όσο και στο Ελληνικό) δεν καθορίζεται βαρύτητα ή προτεραιότητα κατά την τήρηση των παραπάνω αρχών, στην πράξη της οροδοσίας – όπως αυτή εφαρμόζεται από τα όργανα της ΕΛΕΤΟ – οι αρχές της Εντοπιότητας, της Ορθότητας και της Καταλληλότητας θεωρούνται θεμελιώδεις και πρέπει οπωσδήποτε να πληρούνται από τον εξεταζόμενο υποψήφιο όρο. Από τις υπόλοιπες τέσσερις αρχές μπορεί να δοθεί προτεραιότητα σε κάποια, ή κάποιες, ανάλογα με την περίπτωση. Για παράδειγμα, όταν πρόκειται για έννοια πολύ βασική σε ένα θεματικό πεδίο, η οποία αποτελεί, ή προβλέπεται ότι θα αποτελέσει, βάση για πολλές άλλες έννοιες του πεδίου (στην ονοματοδοσία των οποίων θα συμμετάσχει ο όρος), οι αρχές της Οικονομίας και της Παραγωγικότητας έχουν προτεραιότητα, ενώ όταν πρόκειται για έννοια που βρίσκεται σε

προβλέψιμη θέση ενός ήδη υπάρχοντος συστήματος εννοιών, η ονοματοδότηση των οποίων έχει γίνει ήδη με ένα σύστημα όρων, θα προηγηθεί η αρχή της Συνέπειας.
(Κ.Β. Ορόγραμμα αρ.102
http://www.eleto.gr/download/Orogramma/Or102_V05.pdf)

Μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων

Μετά τις Αρχές σχηματισμού όρων (κατά ISO), οι οποίες περιλαμβάνονται στο Ελληνικό Πρότυπο ΕΛΟΤ 402 «Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι» και τις οποίες συνοψίσαμε στο προηγούμενο φύλλο δίνοντας και αντίστοιχα παραδείγματα, σε τούτο το φύλλο θα αναφερθούμε συνοπτικά στα «Παραδείγματα μηχανισμών σχηματισμού ελληνικών όρων» που περιγράφονται αναλυτικά στο (εθνικό) Παράρτημα Α του παραπάνω προτύπου και διαγραμματικά με το ακόλουθο εννοιοδιάγραμμα όπου αναγράφονται οι όροι των εννοιών και απεικονίζονται γραφικά οι σχέσεις μεταξύ τους. Τα αμφίαιχμα βέλη δηλώνουν συσχετικές σχέσεις (δηλ. σχέσεις μη ιεραρχικές) ενώ οι δενδρικές διακλαδώσεις δηλώνουν ειδογονικές σχέσεις (σχέσεις γένους-είδους) στον κόμβο των οποίων υπάρχει το γένος και στα άκρα των κλάδων τα είδη.

Καταρχήν διευκρινίζεται ότι με τον όρο **σχηματισμός όρου** καλύπτεται και ο **σχηματισμός ονόματος** γιατί και αυτός υπακούει στους ίδιους κανόνες.

Στην ελληνική, όπως και σε άλλες γλώσσες (π.χ. αγγλική, γαλλική) υπάρχουν τρεις γενικοί τρόποι σχηματισμού όρων:

1. η δημιουργία νέων μορφών (**νεοόρων**)
2. η χρήση υπάρχουσών μορφών και
3. ο διαγλωσσικός δανεισμός.

1. Οι νέες μορφές (νεοόροι) είναι νέες λεξικές οντότητες που δεν υπήρχαν προηγουμένως και αποτελούν είδος **νεολογισμού**. Τρεις είναι οι κύριοι μηχανισμοί δημιουργίας νέων μορφών: η **παραγωγή**, η **σύνθεση** και η **συντόμηση**.

Η **παραγωγή** δίνει παράγωγους απλούς όρους.

Η σύνθεση διακρίνεται περαιτέρω στη **σύμπλεξη** (που δίνει **μονολεκτικούς** ή **πολυλεκτικούς σύμπλοκους όρους**) και στη **σύμμιξη** (που δίνει **συμμείγματα**).

Η συντόμηση διακρίνεται περαιτέρω στη δημιουργία **συντομογραφίας**, **συνοπτικής μορφής**, **συντετμημένης μορφής**, **αρκτικόλεξου** ή **ακρώνυμου**.

Παραγωγή

Με την **παραγωγή** σχηματίζονται νέοι **μονολεκτικοί όροι** με την προσθήκη ενός ή περισσότερων **προσφυσμάτων**, σε μια **ρίζα** ή σε μια **λέξη**.

Οι όροι που προκύπτουν από την παραγωγή είναι παράγωγες λέξεις από απλές πρωτότυπες λέξεις (**παράγωγα**) ή παράγωγες λέξεις από σύνθετες πρωτότυπες λέξεις (**παρασύνθετα**).

Παραδείγματα

αριθμ(ός)+-ικός = αριθμικός, λογάριθμ(ος)+-ικός = λογαριθμικός

πλινθι(ο)+-ακός = πλινθιακός, πολυπλινθι(ο)+-ακός = πολυπλινθιακός

Σύνθεση

Με τη **σύνθεση** (σύμπλεξη ή σύμμιξη) σχηματίζονται **νέες μορφές** με συνδυασμό δύο ή περισσότερων **λέξεων** ή **λεξικών στοιχείων** που ήδη υπάρχουν. Η **σύνθεση** εδώ αποτελεί γενίκευση της κλασικής **σύνθεσης** της γραμματικής. Στα **σύνθετα** που προκύπτουν από αυτήν τη διεργασία συμπεριλαμβάνονται **μονολεκτικοί σύμπλοκοι όροι** (που είναι τα **κλασικά σύνθετα** ή **πολυσύνθετα** ή **επισύνθετα**), **πολυλεκτικοί (σύμπλοκοι) όροι** και **συμμείγματα**¹⁶.

Παραδείγματα

απλοί όροι (μονολεκτικοί όροι που περιέχουν μία ρίζα):

εργασία, εργασιακός, ψηφίο, ψηφιακός, θάλαμος, μέσο

μονολεκτικοί σύμπλοκοι όροι (μονολεκτικοί όροι που περιέχουν περισσότερες από μία ρίζες):

συνεργασία, ψηφιοσειρά, ημιθάλαμος, πολυμέσα (κλασικά σύνθετα: αποτελούνται από δύο απλά συνθετικά)

ωτορινολαρυγγολόγος (πολυσύνθετο: αποτελείται από περισσότερα των δύο απλά συνθετικά):

διασυνεργασία, ψηφιοανάλυση, παθολογοανατόμος (επισύνθετα: αποτελούνται από δύο συνθετικά από τα οποία τουλάχιστον το ένα είναι ήδη κλασικό σύνθετο ή πολυσύνθετο):

πολυλεκτικοί (σύμπλοκοι) όροι:

επιστημονική εργασία, ανοιχτός τηλεφωνικός θάλαμος, μέσο κυματικής διάδοσης

συμμείγματα:

δυναδικό + ψηφίο = δυφίο

ιστός + ημερολόγιο = ιστολόγιο

Συντόμηση

Η **συντόμηση** είναι δημιουργία **μορφής** (είτε γραπτής είτε γραπτής και προφορικής) πιο **σύντομης** από την **πλήρη μορφή** ενός **όρου** ή ενός **ονόματος**.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ Αποτέλεσμα της **συντόμησης** είναι η **συντομομορφή** ή **συντομειωμένη μορφή**. Κατά κανόνα, η συντομομορφή προκύπτει από τα μορφολογικά στοιχεία της πλήρους μορφής (**εξηρητημένη συντομομορφή**). Η συντομομορφή που **επιλέγεται** ως συνώνυμο της πλήρους μορφής βάσει κάποιου χαρακτηριστικού της έννοιας και δεν προκύπτει από τα μορφολογικά στοιχεία της πλήρους μορφής λέγεται **ανεξάρτητη συντομομορφή**¹⁷ και υπακούει στους κανόνες σχηματισμού οποιουδήποτε όρου.

Διακρίνονται οι ακόλουθοι τύποι συντομομορφής:

- **συντομογραφία:** γραπτή **συντομομορφή** που προκύπτει με παράλειψη **λέξεων** και/ή τμημάτων λέξεων της **πλήρους μορφής**, αλλά **προφέρεται** όπως ακριβώς η **πλήρης μορφή**
Παραδείγματα:

πλήρης μορφή: **σελίδα και τα λοιπά Διεύθυνση**
συντομογραφία: **σ. κτλ. Δ/νση**

- **συνοπτική μορφή:** **συντομομορφή** ενός πολυλεκτικού **όρου** ή **ονόματος** που περιλαμβάνει λιγότερες λέξεις από την **πλήρη μορφή** για την απόδοση της ίδιας έννοιας

Παράδειγμα:

πλήρης μορφή: **Γενικό Λογιστήριο του Κράτους**
συνοπτική μορφή: **Γενικό Λογιστήριο**

- **συντετμημένη μορφή:** **συντομομορφή** ενός μονολεκτικού **όρου** ή **ονόματος** που σχηματίζεται με παράλειψη του πρώτου, του μεσαίου, ή του τελευταίου τμήματος του όρου ή ονόματος

ΣΗΜΕΙΩΣΗ Το αποτέλεσμα είναι ένας **συντετμημένος όρος** ή ένα **συντετμημένο όνομα**.

Παράδειγμα: **προκάτ (= προκατασκευασμένος)**

- **αρκτικόλεξο:** **συντομομορφή** που σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα καθενός από τα στοιχεία της **πλήρους μορφής** ενός **σύμπλοκου όρου** ή **ονόματος** και προφέρεται με διαδοχική απαγγελία των ονομάτων των γραμμάτων της.

Παράδειγμα: **ΙΧ (= Ιδιωτική Χρήση)** (προφορά: [γιώτα-χι])

- **ακρώνυμο:** **συντομομορφή** που σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα ή συλλαβές όλων ή μερικών από τα στοιχεία της **πλήρους μορφής** ενός **σύμπλοκου όρου** ή **ονόματος** και προφέρεται πάντοτε **συλλαβικά** σαν κανονική λέξη. Παράδειγμα: **ΔΕΗ (= Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού)** (προφορά: [δεΐ]).

2. Στη δημιουργία νέων όρων από υπάρχουσες μορφές χρησιμοποιούνται οι διεργασίες: **μετατροπή, οροποίηση, διαθεματικός δανεισμός** και **σημαιολογική μεταφορά** πρέπει όμως να λαμβάνεται υπόψη ότι η χρησιμοποίηση υπάρχουσών μορφών ως έχουν μπορεί να οδηγήσει σε **ομωνυμία** (όπως π.χ. στην **οροποίηση** και στον **διαθεματικό δανεισμό**) με αποτέλεσμα σύγχυση ή αμφισβησία. Η χρήση τους, όμως, σε νέους συνδυασμούς (όπως π.χ. με **παραγωγή** ή **σύνθεση**), είναι χρησιμότερη.

Μετατροπή

Η **μετατροπή** είναι η μορφοσυντακτικά διαφοροποιημένη χρήση της **ίδιας μορφής**, π.χ. όταν ένα **επίθετο** χρησιμοποιείται ως **ουσιαστικό** (συχνή περίπτωση).

Παράδειγμα: **κάθετος (ΕΠΙΘ)** → η **κάθετος (ΟΥΣ)**

Οροποίηση

Η **οροποίηση** είναι διεργασία με την οποία μια **λέξη** ή **φράση** της **γενικής γλώσσας** μετατρέπεται σε **όρο** που κατασημαίνει **έννοια** σε **ειδική γλώσσα**.

Παράδειγμα:

(γενική γλώσσα): **αποθήκευση (τοποθέτηση πραγμάτων ή υλικών σε αποθήκη για φύλαξη)**

¹⁶ Τα **συμμείγματα** σχηματίζονται με δύο διαδοχικές διεργασίες: πρώτα **σύντηξη** και στη συνέχεια **συνένωση**. Το μειονέκτημα των συμμειγμάτων είναι ότι εμποδίζουν τη διαφανή και αναμφισμητή πρόσβαση στα **χαρακτηριστικά** της έννοιας.

¹⁷ Ανεξάρτητες συντομομορφές είναι π.χ. α) η μορφή «**ISO**» του International Organization for Standardization (Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης), σε όλες τις γλώσσες β) η μορφή «**ΣΙΑ**» στην ελληνική γλώσσα, για την Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (Central Intelligence Agency – CIA) των ΗΠΑ γ) η μορφή «**ELOT**» στην αγγλική γλώσσα για τον Hellenic Organization for Standardization (Ελληνικό Οργανισμό Τυποποίησης – ΕΛΟΤ).

(πληροφορική): **αποθήκευση** (εγγραφή ενεργού εγγράφου σε μαγνητικό ή άλλο μέσο – π.χ. σε σκληρό δίσκο)

Διαθεματικός δανεισμός

Ο **διαθεματικός δανεισμός** (γνωστός και ως **εσωτερικός δανεισμός**) αναφέρεται στις περιπτώσεις εκείνες όπου μία ειδική **κατασήμευση** σε ένα **θεματικό πεδίο** επαναχρησιμοποιείται σε **άλλο** θεματικό πεδίο για να παραστήσει μια διαφορετική **έννοια**. Τα χαρακτηριστικά που αποτελούν το **βάθος** των δύο εννοιών στα δύο θεματικά πεδία είναι συχνά συγκρίσιμα και εμφανίζουν αναλογία.

Παράδειγμα:

- (Χημεία) **αντίδραση** (αλληλεπίδραση μεταξύ δύο ή περισσότερων χημικών στοιχείων ή ενώσεων, που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία άλλης χημικής ένωσης)
- (Φυσική) **αντίδραση** (δύναμη ίσου μέτρου και αντίθετης κατεύθυνσης που αναπτύσσεται λόγω της επίδρασης μιας οποιασδήποτε δύναμης)
- (Φυσιολογία) **αντίδραση** (η απόκριση του οργανισμού σε λειτουργική ανωμαλία ή εξωτερικό ερέθισμα)

Σημασιολογική μεταφορά στην ίδια ειδική γλώσσα

Η **σημασιολογική μεταφορά** είναι διεργασία μέσω της οποίας **υπάρχων όρος** σε μια **ειδική γλώσσα** χρησιμοποιείται για να καταστημίει άλλη **έννοια** με **λογική επέκταση**. Δύο τρόποι σημασιολογικής μεταφοράς είναι οι ακόλουθοι.

- Η **παρομοίωση** είναι **κατασήμευση** μιας έννοιας αναλογικά προς άλλη πιο γνωστή ή πιο οικεία. Η παρομοίωση εκφράζεται με ποικίλους τρόπους (π.χ. με παραγωγικά ή συνθετικά μορφήματα όπως **-ειδής**, **-μορφος**, **-σχημος**, ή με επιρρήματα ή επιρρηματικές λέξεις, π.χ. **τύπου**, **εν είδει**, **δικην**). Παραδείγματα:

(Ηλεκτρονική): **δικτύωμα Π**, **διεπαφή τύπου αρτηρίας**

- Η **συνεκδοχή** και η **συνεκδοχική επέκταση**. Πρόκειται για μια πολύ παραγωγική τεχνική αξιοποίησης **υπαρχουσών μορφών** η οποία στη σύγχρονη γλωσσολογική θεωρία της σημασιολογίας ονομάζεται **συστηματική πολυσημία**. Κατά τη **συνεκδοχή**, το όλον δηλώνεται με το μέρος και αντίστροφα, το υλικό με το πράγμα και αντίστροφα, το κτίριο με τους ανθρώπους που βρίσκονται σε αυτό κ.ά. Η **συνεκδοχική επέκταση** είναι λογική επέκταση σε μια έννοια προσδιορισμού που προσιδιάζει σε άλλη έννοια συναφή με την πρώτη και βασικής σπουδαιότητας για εκείνη. Τόσο η **συνεκδοχή** όσο και η **συνεκδοχική επέκταση** δεν αποτελούν χωριστό μηχανισμό σχηματισμού, αλλά έχουν ευρεία εφαρμογή και μπορούν να θεωρηθούν **οριζόντιος μηχανισμός** που επηρεάζει τόσο την **οροποίηση** όσο και το **διαθεματικό δανεισμό** και συχνά εξασφαλίζουν **γλωσσική οικονομία** στην ορολογία του αντίστοιχου πεδίου.

Παράδειγμα **συνεκδοχής**: (πληροφορική)

συγκεκριμένο: **οθόνη** (τμήμα του Η/Υ πάνω στο οποίο παρουσιάζονται οι πληροφορίες)

αφηρημένο: **οθόνη** (οι πληροφορίες που παρουσιάζονται πάνω στο τμήμα αυτό)

Παραδείγματα **συνεκδοχικής επέκτασης**: (κινητή τηλεφωνία)

- **κινητό τηματικό** (τηματικό που μπορεί να μετακινείται είτε ως φορητή συσκευή είτε πάνω σε όχημα)
- **κινητή επικοινωνία** (επικοινωνία με κινητά τηματικά)
- **κινητό δίκτυο** (δίκτυο επικοινωνίας με κινητά τηματικά)
- **κινητή υπηρεσία** (υπηρεσία παρεχόμενη μέσω δικτύου επικοινωνίας με κινητά τηματικά)

(Ο προσδιορισμός «**κινητό**» προσιδιάζει – και χρησιμοποιήθηκε πρωταρχικά – στο **τηματικό**, το οποίο πράγματι μπορεί να **μετακινείται** (μπορεί να φέρεται, να μεταφέρεται, να περιάγεται κτλ.). Η **επικοινωνία** (αφηρημένη οντότητα), το **δίκτυο** (συγκεκριμένη οντότητα), η **υπηρεσία** (αφηρημένη οντότητα) προσδιορίζονται ως «**κινητά**» χωρίς να έχουν τα ίδια καμιά ιδιότητα «**κινητότητας**», αλλά μόνο επειδή **πραγματοποιούνται, λειτουργούν ή παρέχονται με κινητά τηματικά**).

3. Ο διαγλωσσικός δανεισμός, σύμφωνα και με την αρχή της γλωσσικής εντοπιότητας (βλέπε προηγούμενο φύλλο του «Ο») καλό είναι να αποφεύγεται. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, όπως στους όρους που είναι ή περιέχουν ξενόγλωσσο κύριο

όνομα (π.χ. οι μονάδες μέτρησης) όπου ο διαγλωσσικός δανεισμός είναι μονόδρομος. Ο **διαγλωσσικός δανεισμός** είναι είτε **άμεσος δανεισμός** είτε **μεταφραστικός δανεισμός**.

Άμεσος δανεισμός

Ο **άμεσος δανεισμός** είναι η **πλήρης υιοθέτηση** όρων από άλλες γλώσσες κατά τη διαδικασία του δευτερογενούς σχηματισμού όρων.

Τα **άμεσα δάνεια**, κατά κανόνα, **μεταγράφονται με ελληνικούς χαρακτήρες** στην κοντινότερη απόδοση της προφοράς του ξενόγλωσσου όρου – με τον απλούστερο δυνατό τρόπο – και εντάσσονται στο **φωνολογικό σύστημα** της ελληνικής (δηλαδή δεν προφέρονται με φθόγγους που δεν έχει η ελληνική γλώσσα). Από αυτά τα άμεσα δάνεια άλλα είναι αφομοιωμένα και στο **κλιτικό σύστημα** της ελληνικής (κλιτά) και άλλα όχι (άκλιτα). Συχνή εξαίρεση ως προς τη φωνολογική αφομοίωση αποτελεί η προφορά των δίψηφων συμφώνων **μπ**, **βτ**, **γκ** στο εσωτερικό των λέξεων όταν τα δίψηφα αυτά αποδίδουν τα ξενόγλωσσα **b**, **d**, **g**, όπου προφέρονται **χωρίς ρινικοποίηση** του πρώτου μέλους των δίψηφων ή όταν τα δίψηφα **μπ**, **βτ** αποδίδουν τα συμπλέγματα **μπ**, **ντ**, όπου προφέρονται **χωρίς ηχηροποίηση** του δεύτερου μέλους τους (δηλαδή χωρίς τις μετατροπές $p \rightarrow b$, $t \rightarrow d$).

Παραδείγματα:

μοντέλο (από το ιταλ. **modello**), κλιτό, φωνολογικά αναφομοίωτο, προφ. [modélo]

τέμπο (από το ιταλ. **tempo**), άκλιτο, φωνολογικά αναφομοίωτο, προφ. [témpro]

αμπέρ (< **ampere** μονάδα μέτρησης από το κύριο όνομα **Ampère**), άκλιτο, φωνολογικά αναφομοίωτο, προφ. [ampéř].

Μεταφραστικός δανεισμός

Κατά τον **μεταφραστικό δανεισμό** τα μορφολογικά στοιχεία (μορφήματα ή ολόκληρες λέξεις) ενός όρου της γλώσσας πηγής μεταφράζονται **στοιχείο προς στοιχείο** για να σχηματίσουν έναν νέο όρο στη γλώσσα στόχου.

Παράδειγμα:

κοσμοθεωρία (από το γερμ. ουσιαστικό **Weltanschauung**)

4. Πολλές φορές υπάρχουν **κατασημάνσεις εννοιών** που διέπονται από **ιδιάζοντες μορφοσυντακτικούς κανόνες**. Συγκεκριμένα όταν αυτές χρησιμοποιούνται, **η αναφορά γίνεται άμεσα σε αυτές τις ίδιες** ως **ονόματα των εννοιών που κατασημάνουν** και – **έμμεσα** – σε δεύτερη μοίρα στις κατασημαινόμενες έννοιες. Οι κατασημάνσεις αυτές έχουν ονομαστέ **ιδιώνυμα**. Το **ιδιώνυμο** αντιμετωπίζεται και γράφεται ως **κύριο όνομα**. Όταν χρησιμοποιείται μόνο του κλίνεται σαν **κανονικό ουσιαστικό**, ενώ, όταν αποτελεί προσδιοριστικό συνθετικό (π.χ. ενός διλέκτου), τότε μένει αμετάβλητο σε **πώση ονομαστική**.

Παράδειγμα: (Πληροφορική) η λέξη **Εκκίνηση** στον σύμπλοκο όρο: **κουμπί Εκκίνηση**. Υπόδειγμα σύνταξης:

«Για να **κλείσετε** τον υπολογιστή σας το πρώτο που θα κάνετε είναι να πατήσετε με το ποντίκι το **κουμπί Εκκίνηση**». Με το πάτημα της **Εκκίνησης** βρίσκεστε στην κοινή αρχή μερικών διαδικασιών μια από τις οποίες είναι το **σταμάτημα** του υπολογιστή σας και μια άλλη είναι η **επανεκκίνηση** του.»

(Στο παράδειγμα αυτό, το όνομα **κουμπί Εκκίνηση**, του οποίου το δεύτερο συνθετικό είναι **ιδιώνυμο**, σημαίνει «το κουμπί που ονομάζεται **Εκκίνηση**» (ο καθένας θα συμπεράνει ότι με αυτό το **κουμπί** ξεκινά ο υπολογιστής· όμως, με αυτό **σταματά** ή **σταματά** και **ξεκινά** πάλι αμέσως ή κάνει και μερικές άλλες εργασίες). Στην περίπτωση αυτή αν λεγόταν «...το **κουμπί εκκίνησης**» θα δινόταν λάθος οδηγία: Θα επρόκειτο για το (φυσικό και όχι λογισμικό) **κουμπί** (πλήκτρο) που πρέπει να πιεστεί στην αρχή για να τεθεί ο υπολογιστής από την κατάσταση της μη λειτουργίας στην κατάσταση λειτουργίας.)

Τα **ιδιώνυμα** σχηματίζονται με τους ίδιους **μηχανισμούς σχηματισμού**, όπως και οι συνήθεις όροι.

Η δραστήρια επιτροπή **ΕΛΟΤ-ΤΕΕ/ΤΕ21**, που εκτόνησε το πρότυπο **ΕΛΟΤ 402** και παρακολουθεί την εξέλιξη του αντίστοιχου Διεθνούς Προτύπου (**ISO 704**), στην επόμενη έκδοσή του μπορεί να περιλάβει και άλλα είδη μηχανισμών σχηματισμού ελληνικών όρων που ενδέχεται να υπάρχουν και δεν είχαν τεθεί υπόψη της.

(Κ.Β. Ορόγραμμα αρ.103:

http://www.eleto.gr/download/Orogramma/Or103_V04.pdf

Διαγλωσσικοί και ενδογλωσσικοί κανόνες οροδοσίας

Στο «Ο» αρ. 102 είχαμε αναλύσει τις διεθνώς τυποποιημένες (από τον ISO) «**Αρχές σχηματισμού όρων**»¹, ενώ στο «Ο» αρ.103 είχαμε αναλύσει τους κύριους «**Μηχανισμούς σχηματισμού ελληνικών όρων**»², όπως αυτά αναφέρονται στο Ελληνικό Πρότυπο **ΕΛΟΤ 402** (ισοδύναμο με το Διεθνές Πρότυπο **ISO 704**) που έχει εκπονήσει η επιτροπή τυποποίησης **ΤΕΕ-ΕΛΟΤ/ΤΕ21**. Οι «Αρχές σχηματισμού όρων» ισχύουν και εφαρμόζονται σε όλες τις γλώσσες των 160 χωρών μελών του **ISO**, επομένως και στην ελληνική γλώσσα, ενώ οι «Μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων» ισχύουν και εφαρμόζονται στην ελληνική γλώσσα. **Καί** οι πρώτες **καί** οι δεύτεροι εφαρμόζονται τόσο στην **πρωτογενή** όσο και στην **δευτερογενή οροδοσία**.

Στην ελληνική γλώσσα, **πρωτογενής οροδοσία** γίνεται σε πανεπιστήμια και ερευνητικούς φορείς, σε περιπτώσεις όπου αναπτύσσεται η έρευνα και δημιουργείται τεχνολογία, σε πρωτότυπες επιστημονικές εργασίες ή διατριβές και γενικά σε εργασίες και περιοχές όπου συντελείται σε μικρό ή μεγάλο βαθμό **δημιουργία νέων εννοιών** και οι **νέες έννοιες** πρέπει να αποκτήσουν ελληνικά ονόματα.

Σήμερα, όμως, ο μεγάλος όγκος, των ελληνικών **νέων όρων**, σε όλους σχεδόν τους τομείς, δεν δημιουργείται πρωτογενώς στην ελληνική. Και τούτο διότι οι αντίστοιχες έννοιες είτε δεν δημιουργούνται από Έλληνες ώστε να τους δοθεί από την αρχή όνομα ελληνικό είτε – και αυτό είναι το χειρότερο – και πολλές που δημιουργούνται από Έλληνες δεν ονοματοδοτούνται πρωτογενώς στα ελληνικά, αλλά στη γλώσσα των διεθνών επιστημονικών περιοδικών όπου δημοσιεύονται οι σχετικές εργασίες και κυρίως στα αγγλικά. Έτσι, ένα μεγάλο πλήθος όρων στην αγγλική ή και σε άλλη γλώσσα χρειάζεται να αποδίδεται δευτερογενώς με ελληνικούς ισοδύναμους όρους (**δευτερογενής οροδοσία**).

Εκτός από τις «**Αρχές σχηματισμού όρων**» και τους «**Μηχανισμούς σχηματισμού όρων**», κατά την διεργασία της οροδοσίας/ονοματοδοσίας εφαρμόζονται κάποιιο **κανόνες** η αναγκαιότητα των οποίων έχει αναδειχθεί από την πράξη. Δύο από αυτούς τους κανόνες έχουν αναφερθεί παλαιότερα από τις στήλες του «Ο» και με κατάλληλα παραδείγματα εφαρμογής τους. Οι κανόνες αυτοί είναι: ο **Αναλογικός Κανόνας της ονοματοδοσίας**³⁻¹¹ και ο **Κανόνας του επιτυχημένου τρόπου**⁷.

A. Ο Αναλογικός Κανόνας είναι **διαγλωσσικός** και εφαρμόζεται στην **δευτερογενή οροδοσία**: αξιοποιεί δε στον μέγιστο βαθμό την εργασία που έχει γίνει στην **πρωτογενή οροδοσία**. Η διατύπωση του είναι:

Αναλογικός Κανόνας της ονοματοδοσίας

Κατά τον σχηματισμό ενός όρου σε μια γλώσσα (**γλώσσα στόχου**) για την ονοματοδότηση μιας **νέας έννοιας** που έχει ονοματοδοτηθεί **πρωτογενώς** σε μια άλλη γλώσσα (**γλώσσα πηγής**) **πρώτη** από τις επιλογές που θα εξετάσει ο ονοματοθέτης πρέπει να είναι: η εφαρμογή μηχανισμού σχηματισμού **ανάλογου** προς το μηχανισμό σχηματισμού του όρου της γλώσσας πηγής.

Πιο αναλυτικά, ο ΑΚ υποδεικνύει να συνεξετάσουμε καταρχήν όλες τις πληροφορίες που έχουμε για την **έννοια** και τον **πρωτογενή όρο**, δηλαδή:

- τον ορισμό της **έννοιας**
- τον **πρωτογενή όρο** και
- τον **μηχανισμό σχηματισμού** του πρωτογενούς όρου

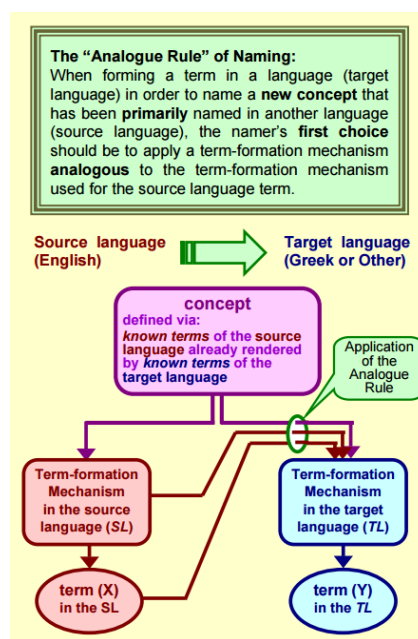
και, στη συνέχεια, αν είναι δυνατόν να εφαρμόσουμε και στον αναζητούμενο δευτερογενή όρο της γλώσσας στόχου, π.χ. της ελληνικής, τον **ανάλογο μηχανισμό**.

Και ακόμα πιο αναλυτικά, ο ΑΚ υπαγορεύει ότι – αφού πρόκειται για μια **νέα έννοια**, που δεν υπήρχε ως τώρα, και είναι βέβαιο ότι δεν υπάρχει έτοιμος στα ελληνικά ένας **ισοδύναμος όρος**, αλλά αυτός είναι το **ζητούμενο** – καλό είναι **να μην αγνοήσουμε** την οροδοτική εργασία που έγινε πρωτογενώς στη γλώσσα πηγής, **αλλά να ξεκινήσουμε από αυτήν**: και – προκειμένου για σύμπλοκο πρωτογενή όρο – να προχωρήσουμε και στην **ορολογική ανάλυση** του σύμπλοκου όρου στα άμεσα συνθετικά του (το **προσδιοριζόμενο** και το **προσδιοριστικό**) και να εμβαθύνουμε στη **διάσχεση** τόσο των ίδιων των συνθετικών όσο και των εννοιών που αυτά κατασημαίνουν. Η **αντιστοιχία στοιχείων** που εξετάζονται σύμφωνα με τον ΑΚ – για την κάλυψη όλων των μηχανισμών – δίνεται στον Πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας – Αντιστοιχία στοιχείων του μηχανισμού σχηματισμού όρων που εξετάζονται σύμφωνα με τον Αναλογικό Κανόνα

Αρ.	Στη γλώσσα πηγής	Στη γλώσσα στόχου
1	Έχει δημιουργηθεί μια μονολεκτική νέα μορφή X α. μονολεκτικός απλός όρος X (AO) β. μονολεκτικός σύμπλοκος όρος X (πΠ ή Ππ), όπου π είναι το προσδιοριστικό συνθετικό και Π το προσδιοριζόμενο συνθετικό του όρου) γ. σύμμιγμα X (ΣΥ)	Εξετάζεται η δημιουργία μονολεκτικού όρου Y, απλού ή σύμπλοκου αντίστοιχα, ή συμμειγματος. Σε περίπτωση σύμπλοκου όρου εξετάζεται η αντιστοιχία των άμεσων συνθετικών του προς εκείνα του X (δηλαδή το Προσδιοριζόμενο συνθετικό του X με το Προσδιοριζόμενο συνθετικό του Y και το προσδιοριστικό συνθετικό του X με το προσδιοριστικό συνθετικό του Y: $P_X \Leftrightarrow P_Y$ και $\pi_X \Leftrightarrow \pi_Y$)
2	Έχει δημιουργηθεί μια πολυλεκτική νέα μορφή X (πολυλεκτικός σύμπλοκος όρος)	Εξετάζεται η δημιουργία πολυλεκτικού σύμπλοκου όρου Y με αντιστοιχία των άμεσων συνθετικών του (Π _Y , π _Y) προς εκείνα του X (Π _X , π _X)
3	Ο όρος X έχει προέλθει από μετατροπή	Εξετάζεται η ανάλογη μετατροπή για να προκύψει ο ισοδύναμος όρος Y
4	Έχει γίνει οροποίηση του κοινού όρου (της γενικής γλώσσας) X	Εξετάζεται η οροποίηση του ισοδύναμου κοινού όρου ή άλλου κατάλληλου κοινού όρου, Y
5	Έχει γίνει διαθεματικός δανεισμός του όρου X από το θεματικό πεδίο ΘΠ	Εξετάζεται αν μπορεί να γίνει διαθεματικός δανεισμός του ισοδύναμου όρου Y από το ίδιο θεματικό πεδίο ΘΠ
6	Ο όρος X είναι συντομομορφή της πλήρους μορφής x	Εξετάζεται η δημιουργία συντομομορφής Y της πλήρους μορφής y
7	Στον όρο X έχει εφαρμοστεί παρομοίωση ή συνεκδοχική επέκταση	Εξετάζεται η εφαρμογή ανάλογης παρομοίωσης ή συνεκδοχικής επέκτασης και στον ισοδύναμο όρο Y
8	Ο όρος X έχει προέλθει από διαγλωσσικό δανεισμό	Εξετάζεται εάν επιβάλλεται και ο όρος Y να σχηματιστεί με διαγλωσσικό δανεισμό

(Κ.Β. Απόσπασμα από άρθρο στο Ορόγραμμα αρ.106: http://www.eleto.gr/download/Oroγραμμα/Or106_V09.pdf)

2nd Terminology Summit, Barcelona, Spain – 26-27 November 2004.

http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/AnalogueRuleOfNaming-Ed2_EN_EAFT_poster.pdf

B. Ασκήσεις και λύσεις

01. Στην πρώτη στήλη του παρακάτω Πίνακα δίνεται μια σειρά ορισμών. Συμπληρώστε στη δεύτερη στήλη του πίνακα ποια είναι η **κατασήμανση** (μία ή περισσότερες αν υπάρχουν) της κάθε **έννοιας**, στην τρίτη στήλη αν η έννοια είναι **ατομική** ή **γενική**, και στην τέταρτη στήλη ποιο είναι το **πλήθος** των στοιχείων του **πλάτους** της. Στην πέμπτη στήλη (προαιρετική) γράψτε – αν έχετε – κάποια παρατήρηση. [Γνώσματα: 1, 3, 4, 12, 13, 30, 34]

Πίνακας

	<Θεματικό πεδίο>Ορισμός	Κατασήμανση ή κατασημάνσεις (αν υπάρχουν) (Βάλτε σε παρένθεση το οριστικό άρθρο όπου χρειάζεται)	Γενική/Ατομική	Πόσα αντικείμενα καλύπτει η έννοια (1, 2, 3, ... πολλά, άπειρα)	Παρατηρήσεις
1.	<Γεωμετρία> κύκλος: σύνολο σημείων ενός επιπέδου που απέχουν ίση απόσταση από ορισμένο σημείο του επιπέδου	κύκλος	Γενική	άπειρα	
2.	<Ζωολογία> πολική άρκτος: λευκή αρκούδα που ζει στις πολικές περιοχές της Γης	πολική άρκτος, πολική αρκούδα	Γενική	πολλά	Όσες πολικές αρκούδες έζησαν, ζουν και θα ζήσουν πάνω στη Γη
3.	<Αστρονομία> Μικρή Άρκτος: αστερισμός του βόρειου ημισφαιρίου που περιλαμβάνει τον Πολικό Αστέρα Σημείωση – Ο Πολικός Αστέρας είναι αστέρας 2 ^{ου} μεγέθους ο οποίος είναι κοντά στο βόρειο πόλο της ουράνιας σφαίρας.	(η) Μικρή Άρκτος	Ατομική	1	
4.	<Γεωγραφία> ισθμός: στενή λωρίδα γης, που ενώνει δυο ξηρές και χωρίζει δυο θάλασσες	ισθμός	Γενική	πολλά	όσοι είναι οι ισθμοί πάνω στη Γη
5.	<Γεωγραφία> Ισθμός της Κορίνθου: ισθμός που ένωνε τη Στερεά Ελλάδα με την Πελοπόννησο Σημείωση – Σήμερα στο Ισθμό της Κορίνθου υπάρχει πλωτή διώρυγα.	(ο) Ισθμός της Κορίνθου	Ατομική	1	
6.	<Αρχαίο Θέατρο> Αντιγόνη: τραγωδία του Σοφοκλή που αφορά την τραγική ιστορία της Αντιγόνης, της κόρης του Οιδίποδα και της Ισκάστης	(η) Αντιγόνη	Ατομική	1	
7.	<Μυθολογία> νηρηίδα: μία από τις πενήντα κόρες του Νηρέα που κατοικούσαν στα βάθη της θάλασσας	νηρηίδα	Γενική	50	

8.	<Τάβλι> ζαριά: αποτέλεσμα ριξίματος των δύο ζαριών στο τάβλι Σημείωση – Στο τάβλι τα ζάρια είναι μικροί κύβοι (κανονικά εξάεδρα) που έχουν στις έδρες τους, συμβολισμένους με κουκίδες, τους φυσικούς αριθμούς ένα έως έξι.	ζαριά	Γενική	πολλά	Για την ακρίβεια: 21 (όσοι είναι οι συνδυασμοί των 6 αριθμών ανά 2 + 6)
9.	<Τάβλι> εξάρες: ζαριά στην οποία και τα δύο ζάρια έχουν φέρει τον αριθμό έξι	(οι) εξάρες	Ατομική	1	

02. Ποιο είναι το πλάτος καθεμιάς από τις ακόλουθες έννοιες: «είσοδος διαμερίσματος συγκεκριμένης πολυκατοικίας που έχει τα διαμερίσματα αρ.1 ως αρ.20», «είσοδος του διαμερίσματος του ανθρώπου Α», «τάξη του 8ου Γυμνασίου Αθηνών», «κεντρική ασφάλεια της ΔΕΗ στο σπίτι μου», «Παρθενώνας», «φυσικός αριθμός», «θετικό πολλαπλάσιο του 3», «μήνας του έτους», «μήνας του έτους 2008», «Παγκόσμιος Πόλεμος»; [Γνώσματα: 1, 3, 4]

ΕΝΝΟΙΑ	ΠΛΑΤΟΣ
«είσοδος διαμερίσματος συγκεκριμένης πολυκατοικίας που έχει τα διαμερίσματα αρ. 1 ως αρ.20»	{x/x: είσοδος διαμ/τος αρ.N, N=1,...,20}
«είσοδος του διαμερίσματος του ανθρώπου Α»	{x/x: είσοδος του διαμερίσματος του ανθρώπου Α }
«τάξη του 8ου Γυμνασίου Αθηνών»	{x/x: N τάξη του 8ου Γυμνασίου Αθηνών, N= Α, Β, Γ }
«κεντρική ασφάλεια της ΔΕΗ στο σπίτι μου»	{x/x: κεντρική ασφάλεια της ΔΕΗ στο σπίτι μου}
«Παρθενώνας»	{x/x: ο ναός της Αθηνάς στην Ακρόπολη των Αθηνών}
«φυσικός αριθμός»	{x/x: 1, 2, 3, ...}
«θετικό πολλαπλάσιο του 3»	{x/x: 3, 6, 9, 12, ...}
«μήνας του έτους»	{x/x: Ιανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος, Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος, Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος, Οκτώβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος}
«μήνας του έτους 2008»	{x/x: Ιανουάριος 2008, Φεβρουάριος 2008, Μάρτιος 2008, Απρίλιος 2008, Μάιος 2008, Ιούνιος 2008, Ιούλιος 2008, Αύγουστος 2008, Σεπτέμβριος 2008, Οκτώβριος 2008, Νοέμβριος 2008, Δεκέμβριος 2008}
«Παγκόσμιος Πόλεμος»	{x/x: Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος }

03. Από τον πίνακα που ακολουθεί διακρίνετε και χαρακτηρίστε ποια στοιχεία της πρώτης στήλης είναι τύποι χαρακτηριστικού (ΤΧ) και ποια είναι χαρακτηριστικά (Χ): [Γνώσματα: 2, 3, 6]

Τύπος χαρακτηριστικού ή Χαρακτηριστικό	Χαρακτηρισμός (ΤΧ ή Χ)
ύψος ανθρώπου	ΤΧ
το ύψος του Γιάννη (1.80 m)	Χ
η διαγωγή του Γιώργου στον έλεγχο του σχολείου (κοσμιωτάτη)	Χ
στρατιωτικός βαθμός	ΤΧ
ο βαθμός του μαθητή Α στη Γεωγραφία (19)	Χ
ο αριθμός φορολογικού μητρώου (των φορολογουμένων)	ΤΧ
ο αριθμός ταυτότητας του Β	Χ
το ανώτατο φορολογικό κλιμάκιο του οικονομικού έτους 2002	Χ
ο αριθμός των ερυθρών αιμοσφαιρίων στο αίμα του άνδρα Χ	Χ
ο αριθμός τηλεφώνου συνδρομητή	ΤΧ
ο αριθμός τηλεφώνου σου	Χ
χρώμα ματιών του φίλου σου Φ	Χ
χρώμα ματιών της γάτας	ΤΧ
το μέγεθος (σεισμού)	ΤΧ
το μέγεθος του σεισμού της 4/3/1981 στον Κορινθιακό Κόλπο (6,6 R)	Χ

- 04 Στην έννοια «ποτήρι του νερού» το χαρακτηριστικό «το χρησιμοποιούμε για να βάζουμε και να πίνουμε νερό» **α)** είναι ουσιώδες ή επουσιώδες; **β)** είναι διακριτικό χαρακτηριστικό και γιατί; [Γνώσματα: 2, 3, 7, 9]

Απάντηση:

α) ουσιώδες γιατί είναι απαραίτητο για την κατανόηση της έννοιας
β) διακριτικό γιατί μέσω αυτού διακρίνεται η έννοια «ποτήρι του νερού» από άλλες συναφείς έννοιες π.χ. «ποτήρι του κρασιού», «ποτήρι της σαμπάνιας» κ.ά.

- 05 Στο πλάτος ποιας από τις δύο έννοιες **(α)** «χαρτί γραφής» και **(β)** «χαρτί συσκευασίας» εντάσσονται τα αντικείμενα που ακολουθούν και ποιο είναι το διακριτικό χαρακτηριστικό σε κάθε περίπτωση; [Γνώσματα: 2, 3, 4, 9]

Αντικείμενο	Ένταξη	Διακριτικό χαρακτηριστικό
το ρολό χαρτί που έχω δίπλα από το γραφείο μου για να φτιάχνω πακέτα	(β)	για να φτιάχνω πακέτα (για τύλιγμα πακέτων)
το πακέτο χαρτί A4 που έχω για το φωτοαντιγραφικό μηχάνημα	(α)	για το φωτοαντιγραφικό μηχάνημα (για φωτοαντίγραφα)
το χαρτί του βιβλίου που διαβάζω	(α)	του βιβλίου (για εκτύπωση βιβλίων)
το χρωματιστό χαρτί περιτύλιξης που περιείχε το δώρο που μου έκανε ο φίλος μου	(β)	περιτύλιξης (για τύλιγμα δώρων)
ο ρόλος δημοσιογραφικού χαρτιού που είδα έξω από τα γραφεία της Εφημερίδας Χ	(α)	δημοσιογραφικού (για εκτύπωση εφημερίδων)
το χαρτί που πριν από λίγο τύπωσα στον εκτυπωτή μου	(α)	τύπωση στον εκτυπωτή (για εκτύπωση εγγράφων)
το χαρτί της σοκολάτας που μόλις έφαγα.	(β)	της σοκολάτας (για τύλιγμα σοκολάτας)

- 06 Διαβάστε το ακόλουθο κείμενο που αφορά το θεματικό πεδίο <Μεγέθη και μονάδες μέτρησης>:

Τι είναι το SI;

SI είναι τα αρχικά γράμματα των δύο πρώτων λέξεων του γαλλικού *Système International d'Unités*, που σημαίνει «Διεθνές Σύστημα Μονάδων». Τα γράμματα **SI** χρησιμοποιούνται σε όλες τις γλώσσες για να συμβολίσουν το σύστημα αυτό.

Το **SI** είναι ένα σύστημα μονάδων μέτρησης που υιοθετήθηκε από την ανώτατη διεθνή Αρχή για τις μονάδες μέτρησης, δηλαδή τη **Γενική Διάσκεψη Μέτρων και Σταθμών** (Conférence Générale des Poids et Mesures, **CGPM**). Το σύστημα αυτό θεμελιώθηκε πάνω σε παλαιότερα μετρικά συστήματα και σχεδιάστηκε έτσι ώστε να είναι κατάλληλο για χρήση σε κάθε συγκεκριμένο – *σύνηθες, τεχνικό και επιστημονικό*.

(Από το εισαγωγικό κεφάλαιο του τεύχους *Διεθνές Σύστημα Μονάδων*, ΕΛΟΤ, Αθήνα, 1999)

- α.** Γράψτε στην τρίτη στήλη του πίνακα που ακολουθεί ποια από τις παρακάτω σχέσεις υπάρχει ανάμεσα στις δύο έννοιες της πρώτης και δεύτερης στήλης:

σχέση ταυτότητας (οι έννοιες ταυτίζονται),

ειδογονική σχέση (γένος – είδος ή είδος – γένος),

μεριστική σχέση (όλον – μέρος ή μέρος – όλον),

παράταξη σε ειδογονική σχέση (είδος – είδος του ίδιου γένους Γ) ή

παράταξη σε μεριστική σχέση (μέρος – μέρος του ίδιου όλου Ο).

[Γνώσματα: 3, 14, 15, 16, 17]

Έννοια 1	Έννοια 2	Σχέση μεταξύ των εννοιών 1 και 2
«Διεθνές Σύστημα Μονάδων»	«Système International d'Unités»	σχέση ταυτότητας
«σύστημα μονάδων μέτρησης»	«μονάδα μέτρησης»	μεριστική σχέση: όλον – μέρος
«μονάδα (μέτρησης) SI»	«Διεθνές Σύστημα Μονάδων»	μεριστική σχέση: μέρος – όλον
«Γενική Διάσκεψη Μέτρων και Σταθμών»	«Conférence Générale des Poids et Mesures»	σχέση ταυτότητας
«ανώτατη διεθνής Αρχή για τις μονάδες μέτρησης»	«Γενική Διάσκεψη Μέτρων και Σταθμών»	σχέση ταυτότητας
«σύστημα μονάδων μέτρησης»	«Διεθνές Σύστημα Μονάδων»	ειδογονική σχέση: γένος – είδος
«συγκείμενο»	«σύνηθες συγκείμενο»	ειδογονική σχέση: γένος – είδος
«τεχνικό συγκείμενο»	«συγκείμενο»	ειδογονική σχέση: είδος – γένος
«τεχνικό συγκείμενο»	«επιστημονικό συγκείμενο»	παράταξη: είδος – είδος του γένους «συγκείμενο»
«σύστημα μονάδων»	«μετρικό σύστημα μονάδων»	ειδογονική σχέση: γένος – είδος
«μονάδα»	«μονάδα μέτρησης»	ειδογονική σχέση: γένος – είδος
«μονάδα (μέτρησης) SI»	«μονάδα μέτρησης»	ειδογονική σχέση: είδος – γένος
«μονάδα (μέτρησης) μη SI»	«μονάδα μέτρησης»	ειδογονική σχέση: είδος – γένος
«μονάδα SI»	«μονάδα μη SI»	παράταξη: είδος – είδος του γένους «μονάδα μέτρησης»

- β. η συντομομορφή **SI** (που χρησιμοποιείται σε όλες τις γλώσσες) στα γαλλικά προφέρεται [εξ ί], στα αγγλικά προφέρεται [εξ άι], ενώ στα ελληνικά προφέρεται [εξ ί] ή [εξ άι]. Τί είδους συντομομορφή είναι το **SI** για τη γαλλική, για την αγγλική και για την ελληνική γλώσσα: *αρκτικόλεξο ή ακρώνυμο, ανεξάρτητη ή εξηρημένη*. *Νυγματίστε* (σημειώστε με ✓) ένα ή δύο κελιά σε κάθε γραμμή του ακόλουθου πίνακα. [Γνώσματα: 2, 3, 44, 45, 46]

Συντ.	Γλώσσα	Αρκτικόλεξο	Ακρώνυμο	Ανεξάρτητη	Εξηρημένη
SI	γαλλικά	✓			✓
SI	αγγλικά			✓	
SI	ελληνικά			✓	

07. Δίνεται το πεδίο εννοιών: «έννοια», «πεδίο εννοιών», «εννοιοδιάγραμμα», «σύστημα εννοιών», «σχέση εννοιών», «ιεραρχική σχέση», «συσχετική σχέση», «ακολουθιακή σχέση», «αιτιακή σχέση», «ειδογονική σχέση», «μεριστική σχέση», «χρονική σχέση», «χωρική σχέση».

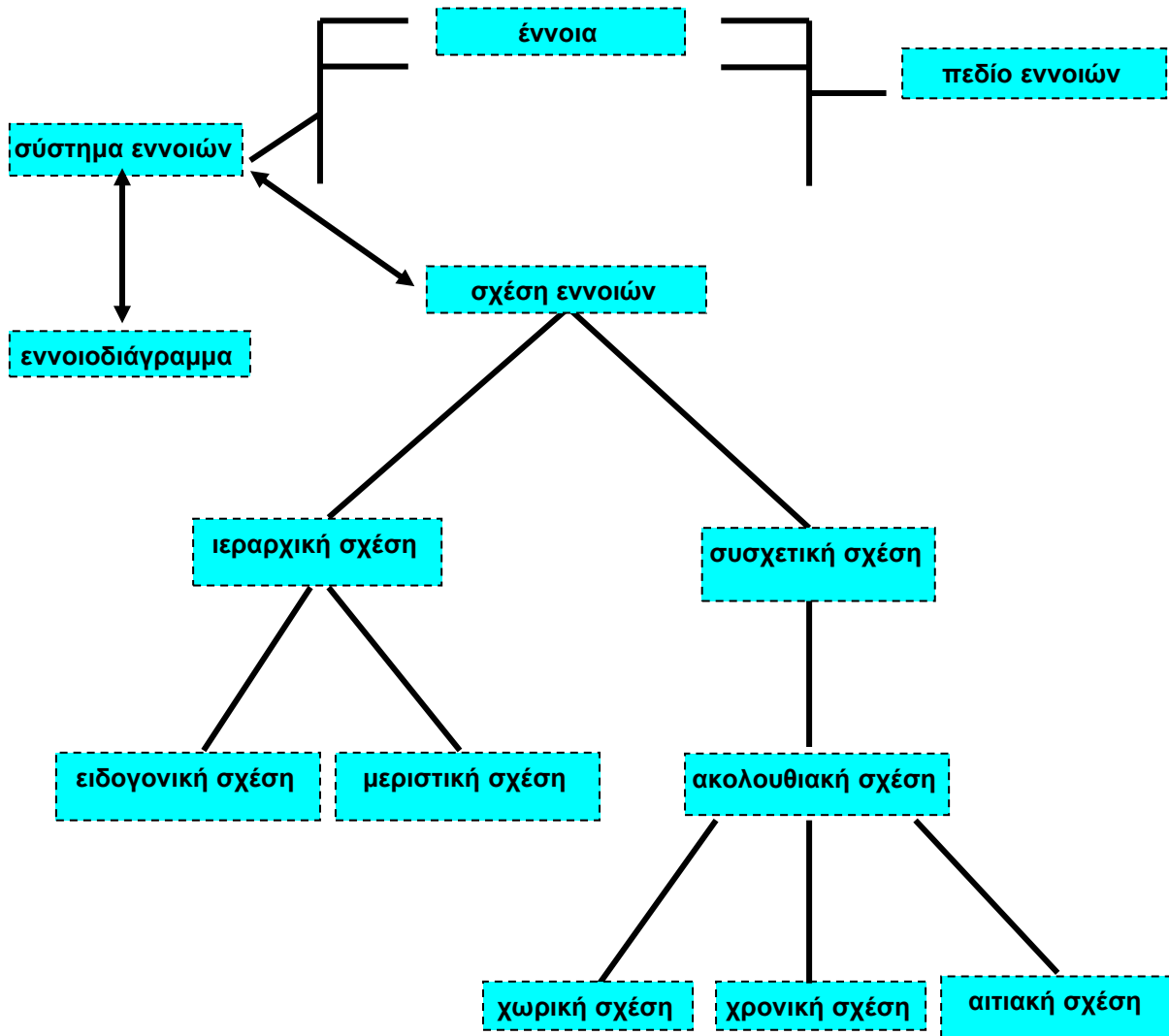
Βασιζόμενοι στους ορισμούς των εννοιών αυτών στα προηγούμενα,

- βάλτε καθεμιά έννοια στη θέση της στο εννοιοδιάγραμμα που ακολουθεί.
- συντάξτε τον αντίστοιχο συστηματικό κατάλογο των εννοιών.

[Γνώσματα: 3, 14–29]

Απάντηση:

α. Εννοιοδιάγραμμα:

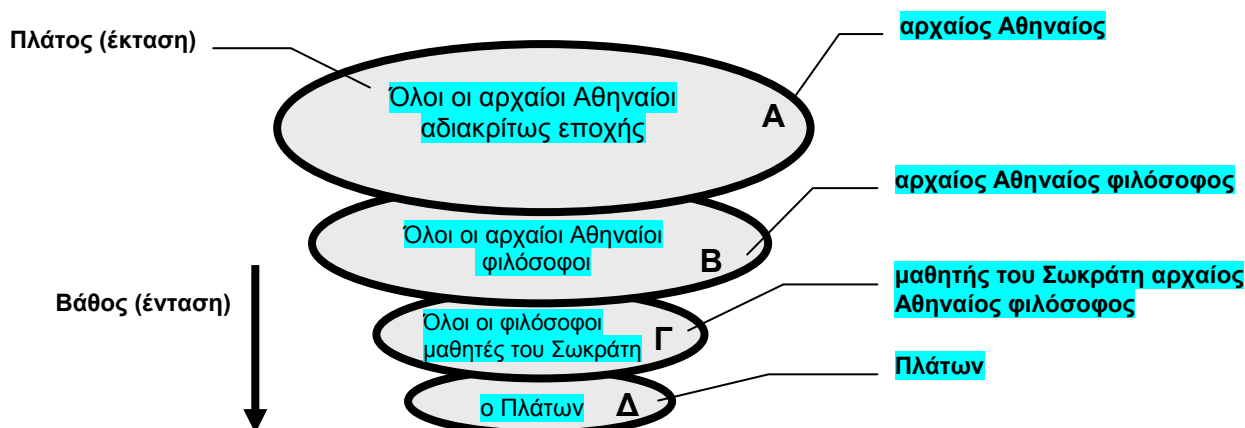

β. Συστηματικός κατάλογος των εννοιών

1	έννοια
1.1	πεδίο εννοιών
1.2	σύστημα εννοιών
1.2.1	σχέση εννοιών
1.2.1.1	ιεραρχική σχέση
1.2.1.1.1	ειδογονική σχέση
1.2.1.1.2	μεριστική σχέση
1.2.1.2	συσχετική σχέση
1.2.1.2.1	ακολουθιακή σχέση
1.2.1.2.1.1	χωρική σχέση
1.2.1.2.1.2	χρονική σχέση
1.2.1.2.1.3	αιτιακή σχέση
1.2.2	εννοιοδιάγραμμα

08. Δίνονται οι έννοιες: «Πλάτων», «μαθητής του Σωκράτη αρχαίος Αθηναίος φιλόσοφος», «αρχαίος Αθηναίος», «αρχαίος Αθηναίος φιλόσοφος»

α Στο διάγραμμα που ακολουθεί γράψτε **δίπλα** σε κάθε κύκλο την αντίστοιχη **έννοια** και **μέσα** σε κάθε κύκλο (με μια σύντομη πρόταση) σε **ποια αντικείμενα** αντιστοιχεί η έννοια

β Γράψτε δίπλα σε κάθε ζεύγος δύο διαδοχικών εννοιών το διακριτικό χαρακτηριστικό που υπάρχει μεταξύ τους:

A → B : (ο αρχαίος Αθηναίος) ήταν φιλόσοφος

B → Γ : (ο αρχαίος Αθηναίος φιλόσοφος) ήταν μαθητής του Σωκράτη

Γ → Δ : (ο μαθητής του Σωκράτη αρχαίος Αθηναίος φιλόσοφος) έγραψε βιβλία με τη διδασκαλία του Σωκράτη (Διαλόγους κτλ.) και δικές του θεωρίες (όπως τη θεωρία των ιδεών κ.ά.)

[Γνώσματα: 1–5, 9–13]

09. Στο θεματικό πεδίο <Αθλοπαιδιές> θεωρούμε τους **ορισμούς**:

- καλαθοσφαίριση, μπάσκετ (μπολ):** ομαδικό αθλητικό παιχνίδι, με σφαίρα (μπάλα) που ρίχνεται από τους παίκτες σε καλάθι της αντίπαλης ομάδας (Πηγή: ΜΕΙΖΟΝ ΕΛΛ. ΛΕΞΙΚΟ – Τεγόπουλου-Φυτράκη)
- ομάδα καλαθοσφαίρισης, ομάδα μπάσκετ:** ομάδα ανθρώπων που παίζουν καλαθοσφαίριση
Σημείωση – Η ομάδα αποτελείται από 5 κανονικά μέλη και μερικά αναπληρωματικά.
- ομάδα καλαθοσφαίρισης του 8^{ου} Λυκείου Αθηνών:** Α. Βητίδης, Γ. Δελτόπουλος, Ε. Ζήτας, Η. Θητάκης, Ι. Κάπας (κανονικοί) και Λ. Μίμης, Ν. Ξύδης, Ο. Πίτας (αναπληρωματικοί)
- μέλος της ομάδας καλαθοσφαίρισης του 8^{ου} Λυκείου Αθηνών:** Α. Βητίδης, Γ. Δελτόπουλος, Ε. Ζήτας, Η. Θητάκης, Ι. Κάπας (κανονικό μέλος ο καθένας) ή Λ. Μίμης, Ν. Ξύδης, Ο. Πίτας (αναπληρωματικό μέλος ο καθένας)

Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα. [Γνώσματα: 2, 3, 14–17, 28, 30–33]

A/A ορισμού	Τύπος Ορισμού	Τύπος σχέσης εννοιών στην οποία βασίζεται	Υπερτασόμενη έννοια (που χρησιμοποιείται στον ορισμό)	Διακριτικό χαρακτηριστικό (που αναφέρεται στον ορισμό)
1	Εντατικός	Ειδογονική	ομαδικό αθλητικό παιχνίδι	με σφαίρα (μπάλα) που ρίχνεται από τους παίκτες σε καλάθι της αντίπαλης ομάδας
2	Εντατικός	Ειδογονική	ομάδα ανθρώπων	που παίζουν καλαθοσφαίριση
3	Εκτατικός	Μεριστική	–	–
4	Εκτατικός	Ειδογονική	–	–

10. Έστω ότι ο **Οργανισμός (Ο)** αποτελείται από δύο **Γενικές Διευθύνσεις**, από τις οποίες η μία αποτελείται από δύο **Διευθύνσεις** και η άλλη από τρεις. Κάθε Διεύθυνση αποτελείται από μία **Γραμματεία** και δύο **Τμήματα**.

Αναλυτικά:

Οργανισμός (Ο)

Γενική Διεύθυνση Προσωπικού (ΓΔΠ)

Διεύθυνση Προσλήψεων (ΔΠ) (Γρ.ΔΠ: Γραμματεία ΔΠ, Τμ.ΔΠ1: Τμήμα ΔΠ1, Τμ.ΔΠ2: Τμήμα ΔΠ2)

Διεύθυνση Ανάπτυξης (ΔΑ) (Γρ.ΔΑ, Τμ.ΔΑ1, Τμ.ΔΑ2)

Γενική Διεύθυνση Λειτουργίας (ΓΔΛ)

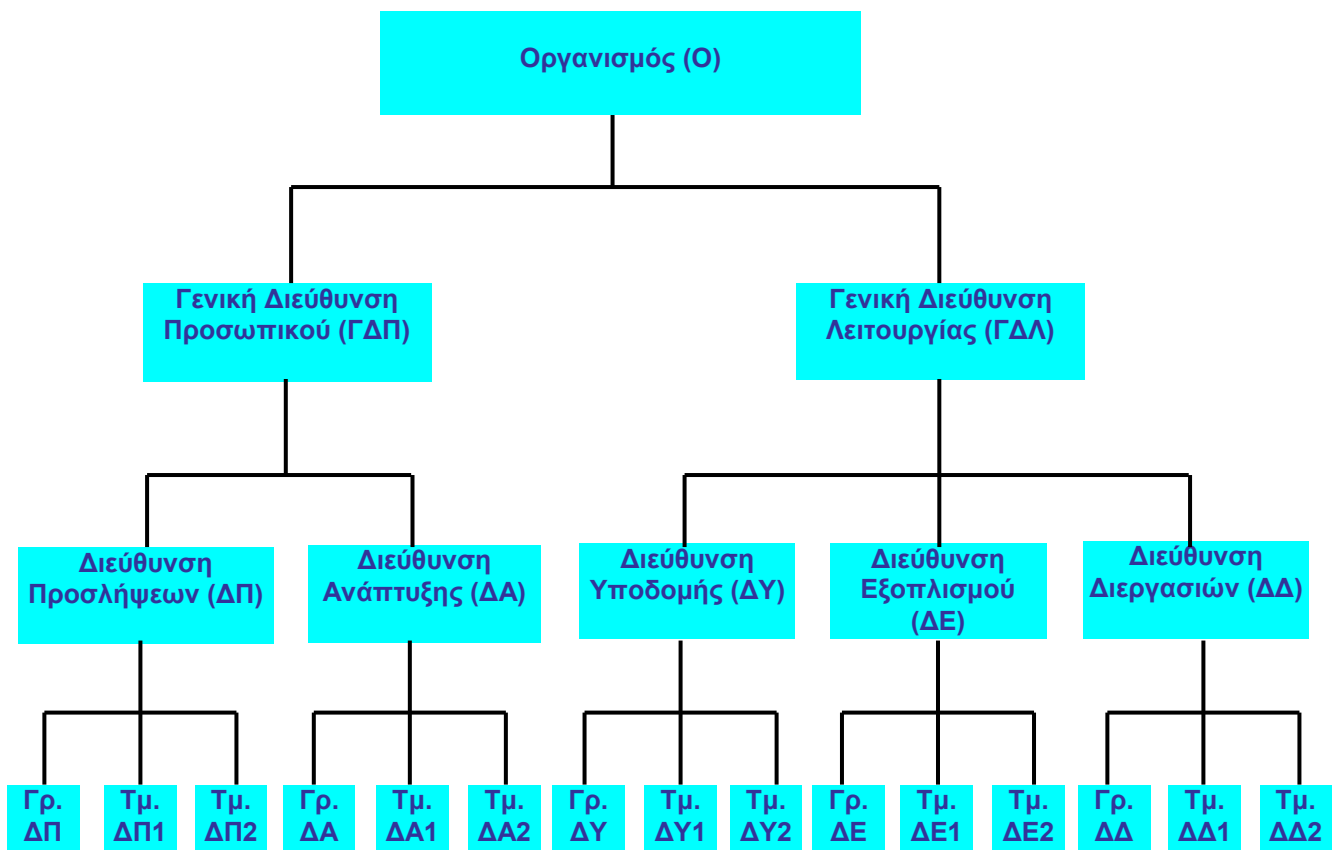
Διεύθυνση Υποδομής (ΔΥ) (Γρ.ΔΥ, Τμ.ΔΥ1, Τμ.ΔΥ2)

Διεύθυνση Εξοπλισμού (ΔΕ) (Γρ.ΔΕ, Τμ.ΔΕ1, Τμ.ΔΕ2)

Διεύθυνση Διεργασιών (ΔΔ) (Γρ.ΔΔ, Τμ.ΔΔ1, Τμ.ΔΔ2)

- α. Οργανώστε τις παραπάνω 23 έννοιες (που αντιπροσωπεύουν υπηρεσιακές οντότητες) σε *σύστημα εννοιών* σχηματίζοντας το αντίστοιχο **εννοιοδιάγραμμα**. [Γνώσματα: 1–3, 14, 15, 17, 18]

Απάντηση:

- β. Σε κάθε οριζόντια γραμμή του πίνακα που ακολουθεί συμπληρώστε την τρίτη στήλη με το είδος της σχέσης ανάμεσα στις δυο έννοιες της πρώτης και της δεύτερης στήλης (ειδογονική, μεριστική, παράταξη σε ειδογονική, παράταξη σε μεριστική, συσχετική άλλη).

[Γνώσματα: 14–18]

Απάντηση:

Έννοια 1	Έννοια 2	Τύπος σχέσης
Οργανισμός (Ο)	Γενική Διεύθυνση Λειτουργίας (ΓΔΛ)	Μεριστική (όλον – μέρος)
Γενική Διεύθυνση Λειτουργίας (ΓΔΛ)	Γενική Διεύθυνση Προσωπικού (ΓΔΠ)	Παράταξη σε μεριστική σχέση
Γενική Διεύθυνση Προσωπικού (ΓΔΠ)	Διεύθυνση Προσλήψεων (ΔΠ)	Μεριστική (όλον – μέρος)
Διεύθυνση Προσλήψεων (ΔΠ)	Διεύθυνση Ανάπτυξης (ΔΑ)	Παράταξη σε μεριστική σχέση
Διεύθυνση Ανάπτυξης (ΔΑ)	Γραμματεία ΔΠ	Συσχετική άλλη
Γραμματεία ΔΠ	Τμήμα ΔΠ1	Παράταξη σε μεριστική σχέση
Τμήμα ΔΠ1	Διεύθυνση Υποδομής (ΔΥ)	Συσχετική άλλη
Διεύθυνση Υποδομής (ΔΥ)	Διεύθυνση Διεργασιών (ΔΔ)	Παράταξη σε μεριστική σχέση
Διεύθυνση Διεργασιών (ΔΔ)	Τμήμα ΔΔ2	Μεριστική (όλον – μέρος)
Τμήμα ΔΔ2	Οργανισμός (Ο)	Μεριστική (μέρος – όλον)

11. Ποιοι από τους ακόλουθους όρους, στα αντίστοιχα θεματικά πεδία, είναι *απλοί όροι*, και ποιοι *σύνθετοι όροι* (σύμπλοκοι όροι ή συμμείγματα)

〈Φυσική〉 αρμονική ταλάντωση, εκκρεμές, ενέργεια, θερμότητα, ηλεκτρισμός, σχετική υγρασία, συντελεστής τριβής ολισθήσεως, ταχύτητα, κίνηση, ομαλή κυκλική κίνηση, συντεταγμένη, τιμή, απόλυτη τιμή, ηχοαπορρόφηση, ήχος,

〈Πληροφορική〉 υπολογιστής, πρόγραμμα, λογισμικό, δίσκος, σκληρός δίσκος, οδηγός δισκέτας, δυφιοσυλλαβή, πρωτόκολλο, διεπαφή, μνήμη άμεσης πρόσβασης, μνήμη RAM, μνήμη, λογική τιμή, αντικειμενοστρεφής προγραμματισμός, δεδομένα, πληροφορία, δυφίο, πλινθίο, ιστολόγιο.

[Γνώσματα: 34–36, 39, 40–43]

Απάντηση:

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ	ΑΠΛΟΙ ΟΡΟΙ	ΣΥΝΘΕΤΟΙ ΟΡΟΙ
〈Φυσική〉	θερμότητα, ηλεκτρισμός, ταχύτητα, κίνηση, τιμή, ήχος	αρμονική ταλάντωση, εκκρεμές, ενέργεια, σχετική υγρασία, συντελεστής τριβής ολισθήσεως, ομαλή κυκλική κίνηση, συντεταγμένη, απόλυτη τιμή, ηχοαπορρόφηση
〈Πληροφορική〉	λογισμικό, δίσκος, μνήμη, δεδομένα, πλινθίο	υπολογιστής, πρόγραμμα, σκληρός δίσκος, οδηγός δισκέτας, δυφιοσυλλαβή, πρωτόκολλο, διεπαφή, μνήμη άμεσης πρόσβασης, μνήμη RAM, λογική τιμή, αντικειμενοστρεφής προγραμματισμός, πληροφορία, δυφίο (σύμμ.), ιστολόγιο (σύμμ.)

12. Καταχωρίστε στα σωστά κελιά του παρακάτω πίνακα τις ακόλουθες συντομομορφές και συμπληρώστε την τελευταία στήλη του με «**E**» ή με «**A**» για να δηλώσετε αν η συντομομορφή είναι *εξηρητημένη* ή *ανεξάρτητη* για την ελληνική γλώσσα.

[Γνώσματα: 44–46]

ADSL ¹⁸ :	ασυμμετρική ψηφιακή συνδρομητική γραμμή
KME:	κεντρική μονάδα επεξεργασίας
κλιματιστικό:	κλιματιστικό μηχάνημα
RAM ¹⁹ :	μνήμη άμεσης πρόσβασης
CD ²⁰ :	σύμπυκνος δίσκος
ΗΠΑ:	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
συστημένο:	συστημένο γράμμα
ISDN ²¹ :	integrated services digital network
GSM ²² :	Παγκόσμιο Σύστημα Κινητών Επικοινωνιών
ΓΕΣ:	Γενικό Επιτελείο Στρατού
κινητό:	κινητό τηλέφωνο
ΑΔΕΔΥ:	Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων
ΣΙΑ ²³ :	Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (των ΗΠΑ)
ΕΒΕΑ:	Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών

Απάντηση:

Πλήρης μορφή	συνοπτική μορφή	Αρκτικόλεξο	Ακρώνυμο	Εξηρητημένη/Ανεξάρτητη
ασυμμετρική ψηφιακή συνδρομητική γραμμή		ADSL		A
κεντρική μονάδα επεξεργασίας		KME		E
κλιματιστικό μηχάνημα	κλιματιστικό			E
μνήμη άμεσης πρόσβασης			RAM	A
σύμπυκνος δίσκος		CD		A
Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής			ΗΠΑ	E
συστημένο γράμμα	συστημένο			E
ψηφιακό δίκτυο ενοποιημένων υπηρεσιών		ISDN		A
Παγκόσμιο Σύστημα Κινητών Επικοινωνιών		GSM		A
Γενικό Επιτελείο Στρατού			ΓΕΣ	E
κινητό τηλέφωνο	κινητό			E
Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων			ΑΔΕΔΥ	E
Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (των ΗΠΑ)			ΣΙΑ	A
Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών			ΕΒΕΑ	E

13. Στην πρώτη στήλη του πίνακα που ακολουθεί δίνονται *συνώνυμοι όροι και/ή ισοδύναμες κατασημάνσεις* της ίδιας έννοιας. Καταχωρίστε καθέναν/καθεμιά από αυτούς/αυτές σε μία (την κατάλληλη) από τις υπόλοιπες τρεις στήλες του πίνακα²⁴:

[Γνώσματα: 3, 34–38, 48, 49]

Απάντηση:

¹⁸ Αγγλική πλήρης μορφή: **asymmetric digital subscriber line**

¹⁹ Αγγλική πλήρης μορφή: Αρχικά ήταν **random access memory** αργότερα όμως διορθώθηκε το συνθετικό «random» – ως ακατάλληλο και παραπαιστικό – και ο ορθός όρος σήμερα είναι **direct access memory** ενώ η συντομομορφή παρέμεινε η ίδια.

²⁰ Αγγλική πλήρης μορφή: **compact disk**.

²¹ Αγγλική πλήρης μορφή: **integrated services digital network**.

²² Αγγλική πλήρης μορφή: **Global System for Mobile communication**

²³ Αγγλική πλήρης μορφή: **Central Intelligence Agency**

²⁴ Δεν αποκλείεται κάποιες από αυτές να καταχωριστούν στην ίδια στήλη

Κατασημάνσεις της ίδιας έννοιας	Όνομα	Όρος	Σύμβολο
νερό, ύδωρ, H ₂ O	νερό, ύδωρ		H ₂ O
Ελλάδα, Hellas, Greece,	Ελλάδα, Hellas, Greece		GR
δύναμη, F, force		δύναμη, force	F
υπεροξειδίο του υδρογόνου, οξυζενέ, οξυγονούχον ύδωρ, H ₂ O ₂	υπεροξειδίο του υδρογόνου, οξυζενέ, οξυγονούχον ύδωρ		H ₂ O ₂
βολτ, volt, V, μονάδα SI ηλεκτρικής τάσης	βολτ, volt, μονάδα SI ηλεκτρικής τάσης		V
OHE, UN, UNO, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, OHE, UN, UNO		
έιτζ, AIDS, σύνδρομο επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας	έιτζ, AIDS, σύνδρομο επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας		
τετράγωνο του 10, 10 ² , 100	τετράγωνο του 10		10 ² , 100
σύμπυκνος δίσκος, CD		σύμπυκνος δίσκος, CD	
υοειδής σωλήνας, U-shaped pipe		υοειδής σωλήνας, U-shaped pipe	
3,14..., Π, pi	pi		3,14..., π,
CIA, ΣΙΑ, Central Intelligence Agency	CIA, ΣΙΑ, Central Intelligence Agency		
ταχεία προώθηση, ►►		ταχεία προώθηση	►►
προσωρινή παύση, II		προσωρινή παύση	II
χώρος στάθμευσης, parking, P		χώρος στάθμευσης, parking	P
μουσική, ♪		μουσική	♪

14. Στην πρώτη στήλη του πίνακα που ακολουθεί δίνονται δύο *συνώνυμοι όροι* μιας έννοιας, ενώ στη δεύτερη στήλη δίνεται ο ορισμός της έννοιας. Οι υπόλοιπες στήλες αφορούν απαιτήσεις σχηματισμού όρων. Σημειώστε με «X» ποια ή ποιες από τις απαιτήσεις αυτές **ικανοποιεί** ο πρώτος όρος **καλύτερα** από τον δεύτερο:

[Γνώσματα: 30, 31, 36, 48, 54]

Απάντηση:

Συνώνυμοι όροι της ίδιας έννοιας	Ορισμός	Δια-φά-νεια	Συνέ-πεια	Γλωσ-σική κατα-ληλό-τητα	Γλωσ-σική οικονο-μία	Παρα-γωγικό-τητα & Συνθετι-κότητα	Γλωσ-σική ορθό-τητα	Γλωσ-σική εντοπι-ότητα
<i>θυροειδής χόνδρος, μήλο του Αδάμ</i>	χόνδρος που προεξέχει στο πρόσθιο μέρος του λαιμού του ανθρώπου Συνώνυμο: <i>καρύδι</i> Σημείωση – Η προεξοχή είναι εντονότερη στον άντρα παρά στη γυναίκα	X						
<i>ιπποίσχύς κινητήρα, ιπποδύναμη κινητήρα</i>	ισχύς κινητήρα μετρημένη σε ίππους (HP)	25		X				

²⁵ Η διαφάνεια του όρου είναι φαινομενική, αφού «οδηγεί» σε λάθος έννοια («δύναμη»), που είναι εντελώς διαφορετικό φυσικό μέγεθος από την «ισχύ».

στάθμη²⁶ ακουστικής έντασης, επίπεδο ακουστικής έντασης	μέτρο ακουστικής έντασης ίσο με το δεκαπλάσιο του λογαρίθμου του λόγου της ακουστικής έντασης προς την ένταση αναφοράς	X		X				
ψηφιακοποίηση σήματος, ψηφιο- ποίηση σήματος	μετατροπή σήματος από αναλογικό σε ψηφιακό	X		X				
συχνότητα, αριθμός επαναλήψεων στη μονάδα του χρόνου	πηλίκο του αριθμού επαναλήψεων σε ορισμένο χρονικό διάστημα προς το χρονικό διάστημα				X			
δυφίο, δυαδικό ψηφίο	ψηφίο του δυαδικού συστήματος αρίθμησης				X	X		
ασύρματη ζεύξη, ζεύξη χωρίς σύρματα	ζεύξη επικοινωνίας με ηλεκτρομαγνητικά κύματα (χωρίς τη μεσολάβηση συρμάτων)				X			
πλινθίο, ολοκληρωμένο κύκλωμα	μικρό κομμάτι ημιαγωγικού υλικού που περιέχει διασυνδεδεμένα ηλεκτρονικά στοιχεία (ΕΛΟΤ 996.1)				X	X		
ορολόγιο, ορολογία	σύνολο κατασημάνσεων που ανήκει σε μια ειδική γλώσσα ΣΗΜΕΙΩΣΗ – Παράδειγμα: ορολόγιο (της γλώσσας) των Τηλεπικοινωνιών.	X	X ²⁷	X				
τρίτη δύναμη, κύβος	δύναμη ενός αριθμού με βάση τον αριθμό και εκθέτη 3	X	X ²⁸					
ενδείκτης, δείκτης	διάταξη που δίνει την τιμή ενός παρακολουθούμενου μεγέθους Σημείωση: Ο ενδείκτης μπορεί να είναι αναλογικός δηλαδή να διαθέτει βαθμονομημένη κλίμακα πάνω στην οποία κινείται ένας δείκτης ή θέση του οποίου (ένδειξη) αντιστοιχεί στην τιμή του μεγέθους ή να είναι ψηφιακός δηλαδή να παρουσιάζει οπτικά την τιμή του μεγέθους (ένδειξη) με αριθμητικά ψηφία.	X	X ²⁹	X				
δυφίο, μπιτ	ένα από τα δύο ψηφία του δυαδικού συστήματος αρίθμησης Συνώνυμο: δυαδικό ψηφίο Σημείωση – Το δυφίο είναι σύμμειγμα που αντιστοιχεί στο αγγλικό σύμμειγμα bit , ενώ η πλήρης μορφή δυαδικό ψηφίο αντιστοιχεί στην αγγλική πλήρη μορφή binary digit .				X	X		X

15. α. Χωρίστε στα **άμεσα συνθετικά** τους τους ακόλουθους σύμπλοκους όρους καταχωρίζοντάς τα στην κατάλληλη (3^η ή 4^η) στήλη του Πίνακα όπως στο παράδειγμα.
- β. Να συμπληρωθεί η τελευταία στήλη του Πίνακα με την **ισοδύναμη γραμματική κατηγορία** του **προσδιορίζοντος συνθετικού** κάθε σύμπλοκου όρου.

[Γνώσματα: 36, 40, 58–62]

²⁶ Η στάθμη είναι *οριζόντιο επίπεδο* και όχι απλώς *επίπεδο* (που μπορεί να έχει οποιαδήποτε κλίση).

²⁷ Το δεύτερο συνθετικό -λόγιο δηλώνει «συλλογή», «ομάδα».

²⁸ μηδενική δύναμη, πρώτη δύναμη, δεύτερη δύναμη, ..., νιοστή δύναμη κτλ.

²⁹ Το ρήμα είναι «ενδεικνύω», η ενέργεια και το αποτέλεσμα του είναι «ένδειξη», συνεπώς και το όργανο που κάνει την ενεργεια, δηλαδή που παρέχει την ένδειξη, δεν είναι απλώς «δείκτης» αλλά «ενδείκτης»

Πίνακας

Θεματικό Πεδίο	Όρος	Προσδιοριζόμενο συνθετικό (Π)	Προσδιορίζον συνθετικό (π)	Ισοδύναμη γραμματική κατηγορία του π
<Μετεωρολογία>	ακραίο καιρικό φαινόμενο	καιρικό φαινόμενο	ακραίο	Επίθετο
<Γεωγραφία>	ακρωτήριο Μαλέας	ακρωτήριο	Μαλέας	Ουσιαστικό
<Ορολογία>	αρκτικόλεξο	-λεξο (λέξη)	αρκτικό-	Ουσιαστικό
<Γραμματική>	επίθετο τριγενές και τρικατάληκτο	επίθετο	τριγενές και τρικατάληκτο	Επίθετο
<Ακουστική>	ημιοκτάβα	-οκτάβα	ημι-	Αχώριστο μόριο (από το επίθετο ήμισυς)
<Κινηματογράφος>	μαυρόασπρη	–	–	–
<Σεισμολογία>	μέγεθος σεισμού	μέγεθος	σεισμού	Ουσιαστικό
<Ιατρική>	σκωληκοειδής απόφυση	απόφυση	σκωληκοειδής	Επίθετο
<Ιατρική>	υποκλοπή υποκλείδιας αρτηρίας	υποκλοπή	υποκλείδιας αρτηρίας	Ουσιαστικό
<Λογική>	συλλογισμός	-λογισμός	συλ- (συν)	Αχώριστο μόριο (αρχαία πρόθεση)
<Μαθηματικά>	υπόρριζη ποσότητα	ποσότητα	υπόρριζη	Επίθετο

16. Δίνονται οι όροι του ακόλουθου πίνακα, που έχουν ληφθεί (ισάριθμα) από τα βιβλία:
- *Ορολογία της μετάφρασης*, Επιμέλεια: Jean Delisle, Hannelore Lee-Jahnke, Monique C. Cormier, Πρόλογος–Μετάφραση: Γεώργιος Φλώρος, Εκδόσεις Μεσόγειος, 2008
 - *Τρίγλωσσο λεξικό στατιστικών όρων*, Γιάννης Μοσχάκης, Εκδόσεις Πατάκη, 2003

Σε κάθε γραμμή της πρώτης και δεύτερης στήλης δίνεται, αντίστοιχα, ο πρωτογενής **αγγλικός όρος** και ο δευτερογενής **ελληνικός ισοδύναμος όρος**.

- α. Συμπληρώστε την τρίτη στήλη του πίνακα με το **προσδιοριζόμενο συνθετικό του ελληνικού όρου** (στην κάθε περίπτωση).
- β. Συμπληρώστε την τέταρτη στήλη του πίνακα με το **προσδιορίζον συνθετικό του ελληνικού όρου** (στην κάθε περίπτωση).
- γ. Εξετάστε, για την κάθε περίπτωση, εάν στην δευτερογενή ονοματοδοσία έχει εφαρμοστεί ο Αναλογικός Κανόνας ή όχι και συμπληρώστε τα κελιά της 5^{ης} στήλης του πίνακα, αντίστοιχα, με **ΝΑΙ** ή **ΟΧΙ**.

[Γνώσματα: 49, 55–62]

Απάντηση:

Αγγλικός όρος	Ελληνικός ισοδύναμος όρος	Προσδιοριζόμενο συνθετικό του ελληνικού όρου	Προσδιορίζον συνθετικό του ελληνικού όρου	Εφαρμογή του Αναλογικού Κανόνα; (ΝΑΙ/ΟΧΙ)
language error	γλωσσικό λάθος	λάθος	γλωσσικό	ΝΑΙ
writing convention	σύμβαση γραφής	σύμβαση	γραφής	ΝΑΙ
world knowledge	γνωστικό υπόβαθρο	υπόβαθρο	γνωστικό	ΟΧΙ
literal translation	κυριολεκτική μετάφραση	μετάφραση	κυριολεκτική	ΝΑΙ
macrocontext	μακροσυγκείμενο	-συγκείμενο	μακρο-	ΝΑΙ
correlation coefficient	συντελεστής συσχέτισης	συντελεστής	συσχέτισης	ΝΑΙ
convergence in probability	σύγκλιση κατά πιθανότητα	σύγκλιση	κατά πιθανότητα	ΝΑΙ
convergence theorem	θεώρημα σύγκλισης	θεώρημα	σύγκλισης	ΝΑΙ
confluence analysis	ανάλυση συμβολής	ανάλυση	συμβολής	ΝΑΙ
confluent relation	σχέση συμβολής	σχέση	συμβολής	ΟΧΙ

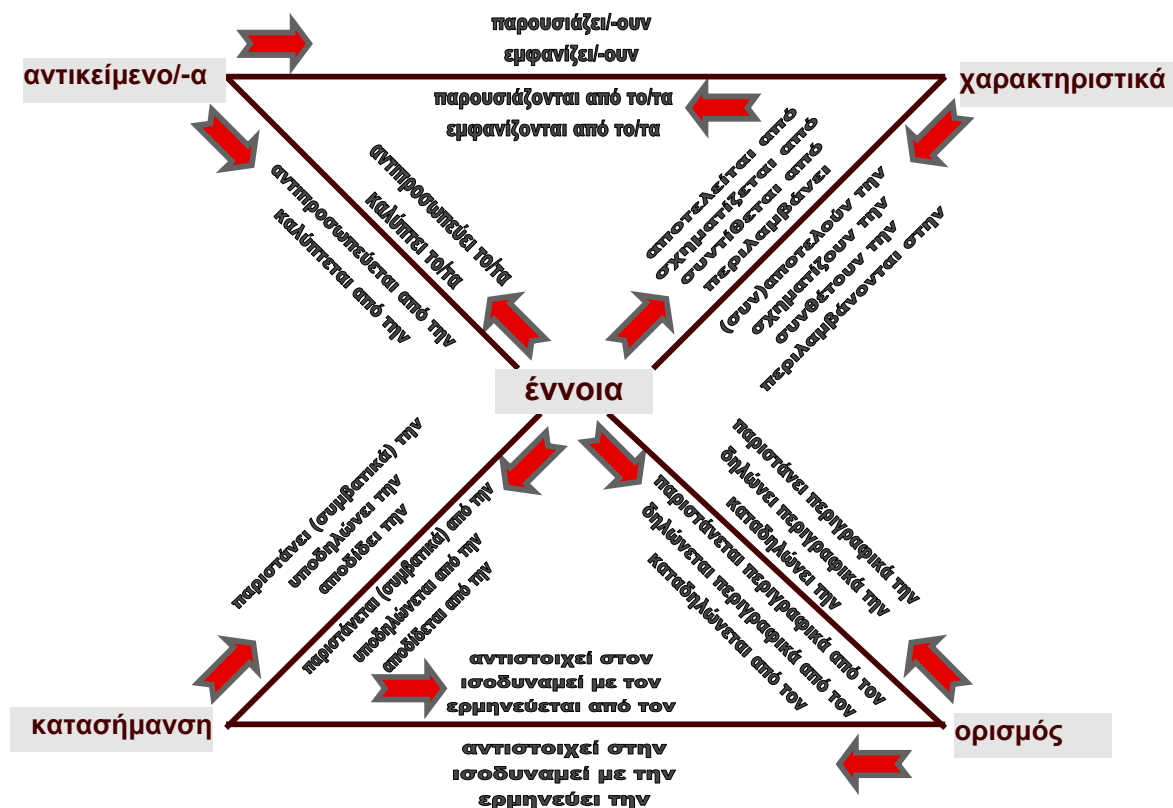
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οι πέντε «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Από τις έννοιες της Ορολογίας, οι πέντε πιο βασικές, αυτές που πάνω τους στηρίζεται όλη η ορολογική εργασία γιατί αποτελούν τους «πρωταγωνιστές της γνώσης», είναι: «αντικείμενο/-α», «χαρακτηριστικά», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση», με *κεντρικό* πρωταγωνιστή την «έννοια».

Οι έννοιες αυτές και οι σχέσεις που τις διέπουν πρέπει να κατανοηθούν πλήρως. Η καθημερινή γλώσσα δεν απαιτεί αυστηρότητα σε πάρα πολλά πράγματα· υπάρχει μια ελευθερία και ποικιλία «εκπομπής» (έκφρασης) του ίδιου μηνύματός μας προς τους άλλους· και από την άλλη πλευρά υπάρχει μια ελευθερία και ποικιλία «λήψης» και «ερμηνείας», ώστε δεν παρουσιάζονται ουσιαστικά προβλήματα στην απλή καθημερινή επικοινωνία, δεδομένου ότι πολλές φορές «χοντρικά» λέμε στον άλλο αυτό που θέλουμε κι αυτός «χοντρικά» καταλαβαίνει· κι ας μην είναι απόλυτα σωστή η έκφρασή μας, κι ας μην δηλώνουμε με αυστηρή ορθότητα τις σχετικές έννοιες· πολλές φορές ακόμα και αν κάνουμε «σαρδάμ» ο άλλος καταλαβαίνει – ή περίπου καταλαβαίνει – αυτό που θέλουμε να του πούμε κι ας μην το έχουμε ουσιαστικά διατυπώσει.

Όταν όμως φύγουμε από το περιβάλλον της απλής καθημερινής επικοινωνίας και πάμε στο χώρο που μας απασχολεί, δηλαδή στην περιγραφή και μετάδοση της γνώσης, τότε χάνεται πολλή από αυτήν την ελευθερία. Τότε πρέπει να σταθμίζουμε το τι λέμε· το πώς το διατυπώνουμε. Μεταξύ των «πρωταγωνιστών της γνώσης» χρησιμοποιούμε διάφορες εκφράσεις που πρέπει να κατοπτρίζουν τις πραγματικές σχέσεις τους. Στο σχήμα δίνεται το διάγραμμα αυτών των πέντε «πρωταγωνιστών» και μερικές από τις ρηματικές εκφράσεις που μπορούν να χρησιμοποιούνται μεταξύ τους, γιατί βασίζονται στις μεταξύ τους σχέσεις. Ασφαλώς της ίδιας φύσεως εκφράσεις μπορεί να υπάρχουν και άλλες.

Σχήμα Το διάγραμμα των «πρωταγωνιστών της γνώσης», με την «έννοια» σε κεντρικό ρόλο και με κατάλληλες ενδεικτικές ρηματικές εκφράσεις που εκφράζουν τις σχέσεις ανάμεσά τους

Αφού, βέβαια, όταν αναφερόμαστε στην *έννοια* μεταχειριζόμαστε τους *αντιπροσώπους* της (**κατασήμανση, ορισμό**) είναι φανερό ότι θα πρέπει να ξέρουμε πότε μιλάμε για τον *αντιπρόσωπο* ως αντιπρόσωπο και πότε για τον *αντιπροσωπευόμενο*. Έτσι σε έναν **ορισμό** δεν ορίζουμε την *κατασήμανση* αλλά την *έννοια* που αυτή αντιπροσωπεύει. Για παράδειγμα, όντας στο θεματικό πεδίο <Κίνηση υλικού σημείου>, στον ακόλουθο ορισμό (ορθά διατυπωμένο χωρίς κεφαλαίο αρχικό γράμμα και χωρίς τελεία στο τέλος του):

επιτάχυνση: *ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο*

η κατασήμανση (εδώ είναι *όρος*) **επιτάχυνση** (α' μέλος) αντιπροσωπεύει την *έννοια* «επιτάχυνση», αλλά και ο ορισμός *ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο* (β' μέλος) αντιπροσωπεύει πάλι την ίδια *έννοια*.

Αν αντί για τον παραπάνω ορισμό, διατυπώσουμε την πρόταση (που **δεν** είναι ορισμός, αλλά ολοκληρωμένη κανονική πρόταση):

Επιτάχυνση σημαίνει *ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο*.

τότε αυτό που λέμε είναι: ο *όρος επιτάχυνση* αποδίδει την *έννοια* «ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο» και εκφωνούμε μια ολοκληρωμένη πρόταση (στο τέλος της οποίας χρειάζεται τελεία).

Αντίστροφα, όταν διατυπώσουμε την ολοκληρωμένη – πάλι – πρόταση:

Η **επιτάχυνση** ορίζεται ως *ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο*,

αυτό που λέμε είναι: η *έννοια* «επιτάχυνση» έχει ορισμό *ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο*. Όταν γράφουμε την πρόταση:

€ σημαίνει *ευρώ*.

αυτό που λέμε είναι: το *σύμβολο €* αποδίδει την *έννοια* «ευρώ»³⁰ ή ταυτόσημα: την *έννοια* «ευρο» ή ταυτόσημα: την *έννοια* «το κοινό νόμισμα των χωρών: Αυστρία, ..., Φινλανδία»

Η *κατασήμανση* (*όρος, όνομα, σύμβολο*) **δεν ορίζει** την *έννοια* **ούτε ορίζεται** από τον *ορισμό*: η *κατασήμανση κατά σύμβαση αντιπροσωπεύει* (σημαίνει) την *έννοια* και *αντιστοιχίζεται* (ή **ισοδυναμεί** στην αντιπροσώπευση αυτή) με τον *ορισμό*.

Θα λέμε ότι έχουμε αποκτήσει την «πλήρη γνώση» μιας *έννομιας* όταν ξέρουμε:

- τα **αντικείμενα** που αυτή καλύπτει,
- τα **χαρακτηριστικά** που την αποτελούν (τουλάχιστον τα *ουσιώδη*),
- τον **ορισμό** της και
- την **κατασήμανσή** της.

(Από: Κ.Β. *Οι πρωταγωνιστές της γνώσης*, Περιοδικό ΙΑΤΡΙΚΗ 2011, 100(3):194–205)

³⁰ Όταν είναι γνωστή η *κατασήμανση* της *έννομιας* μπορούμε να αναφερθούμε στην *έννοια* τοποθετώντας μέσα στα εισαγωγικά την *κατασήμανσή* της ισοδύναμα με το αν τοποθετήσουμε μέσα στα εισαγωγικά τον ορισμό της.